

Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών
Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Διακυβέρνηση Ανάπτυξη και Ασφάλεια στη Μεσόγειο»

**Θέμα: Η Ελλάδα, το Σχέδιο Μάρσαλ και οι οικονομικές και
πολιτικές διαστάσεις.**

Greece, the Marshall Plan and the economic and political dimensions.

Θεοχάρης Αναστάσιος-Θεόδωρος

AM : 4332021008

Επιβλέπων καθηγητής : Μαρίς Γεώργιος

Μέλη επιτροπής : Σακκάς Ιωάννης , Σεϊμένης Ιωάννης

Ρόδος, Δεκέμβριος 2022

ΔΗΛΩΣΗ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ
ΕΥΘΥΝΗΣ

Η εργασία που παραδίδω είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιώ πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς αναφορές. Αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες που δύναμαι να αντιμετωπίσω σε περίπτωση που η εργασία μου αποδειχθεί ότι αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, σύμφωνα με τον κανονισμό του Ιδρύματος.

Θεοχάρης Αναστάσιος-Θεόδωρος

Πίνακας περιεχομένων

Συντομογραφίες	2
Κατάλογος Πινάκων	2
Περίληψη	3
Εισαγωγή	4
Κεφάλαιο 1 ^ο : Οι συνέπειες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου	7
1.1 Η κατάσταση της Ευρώπης μετά την λήξη του πολέμου.	7
1.2. Η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και οι πρώτες προσπάθειες οικονομικής ανοικοδόμησης.	8
1.2.1 Η βοήθεια της UNRRA.	10
1.2.2 Το πείραμα Βαρβαρέσου και η Ελληνοβρετανική Συμφωνία.	11
1.3 Η Πολιτική	13
Κεφάλαιο 2 ^ο : Το Σχέδιο Μάρσαλ ως απότοκο του Δόγματος Τρούμαν. ..	17
Κεφάλαιο 3 ^ο : Οι εσωτερικές αμερικανικές σκοπιμότητες του Σχεδίου Μάρσαλ.	23
Κεφάλαιο 4 ^ο : Οι οικονομικές διαστάσεις του προγράμματος.	25
4.1 Ο οικονομικός προγραμματισμός της Ελλάδας.	25
4.2 Η ιδιομορφία της Ελλάδας.	26
4.3 Οι σημαντικότεροι τομείς εφαρμογής του σχεδίου.	28
4.4 Η αλλαγή στις προτεραιότητες του Σχεδίου Μάρσαλ.	37
Κεφάλαιο 5 ^ο : Οι πολιτικές διαστάσεις του Σχεδίου Μάρσαλ.	39
5.1 Η αποστολή Πόρτερ.	39
5.2 Ο ρόλος της AMAG.	41
5.3 Οι αντιρρήσεις της Αμερικανικής Πρεσβείας	43
Συμπεράσματα-Επίλογος	45
Βιβλιογραφία	47

Συντομογραφίες

ΑΕΠ : Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν.

ΕΣΣΔ : Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών.

ΕΑΜ : Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο.

ΕΛΑΣ : Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός.

UNRRA: United Nations Relief and Rehabilitation Administration.

AMAG: American Mission for Aid to Greece (Αμερικανική Οικονομική Αποστολή).

ECA: Economic Cooperation Administration (Διεύθυνση Οικονομικής Συνεργασίας).

ERP: European Recovery Program (Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Ανοικοδόμησης)

ECA/G: Διεύθυνση οικονομικής συνεργασίας στην Ελλάδα.

ECA/W: Διεύθυνση Οικονομικής Συνεργασίας Ουάσινγκτον.

MAP: Military Assistance Program (Πρόγραμμα Στρατιωτικής Βοήθειας)

MSA: Mutual Security Agency (Υπηρεσία Αμοιβαίας Βοήθειας)

Κατάλογος Πινάκων

ΠΙΝΑΚΑΣ	ΣΕΛΙΔΑ
Πίνακας 1: Αριθμοί κυκλοφορίας τραπεζογραμματίων, τιμής λίρας και τιμαρίθμου το διάστημα της κατοχής.	10
Πίνακας 2: Διανομή πόρων του Σχεδίου Μάρσαλ.	27
Πίνακας 3: Δημόσιες δαπάνες και πηγές χρηματοδότησης. (σε δισεκατομμύρια δραχμές).	27
Πίνακας 4: Η συνολική βοήθεια προς την Ελλάδα σε εκατομμύρια δολάρια.	28
Πίνακας 5: Το αρχικό πρόγραμμα ανασυγκρότησης και υλοποίηση του μέχρι τα τέλη του 1949.	29
Πίνακας 6: Το αναθεωρημένο πρόγραμμα ανασυγκρότησης.	30
Πίνακας 7: Ολοκλήρωση έργων σε ποσοστά μέχρι τον Ιούλιο 1949.	32
Πίνακας 8: Υγειονομικά έργα του Σχεδίου Μάρσαλ.	35
Πίνακας 9 : Οργανόγραμμα της Αμερικανικής Αποστολής.	43

Περίληψη

Το Σχέδιο Μάρσαλ αποτέλεσε μία από τις σημαντικότερες οικονομικές και πολιτικές επεμβάσεις της κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών σχεδόν σε όλα τα ευρωπαϊκά κράτη, τα οποία με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου είχαν να αντιμετωπίσουν τις βαρύτερες ζημιές και καταστροφές πολέμου που τα καθιστούσαν ανίκανα να προχωρήσουν στην ανοικοδόμηση τους. Συγκεκριμένα, στην Ελλάδα όπου μεγάλο κομμάτι του πληθυσμού βρισκόταν κάτω από τα όρια της φτώχειας και τα κόστη των καταστροφών έφταναν σε δυσθεώρητα μεγέθη, από οικονομικής πλευράς τα αποτελέσματα αδιαμφισβήτητα ήταν θετικά, αφού πραγματοποιήθηκε μεγάλη πρόοδος σε πολλούς τομείς χάρη στο Σχέδιο Μάρσαλ. Πραγματοποιήθηκε μάλιστα αποκατάσταση του συγκοινωνιακού δικτύου, ενισχύθηκε σημαντικά ο τομέας της υγείας και της κοινωνικής πρόνοιας και ξαναζωντάνεψε η παραγωγική μηχανή της χώρας μέσω της βιομηχανικής και της αγροτικής ανάπτυξης. Από πολιτικής πλευράς, φαίνεται πως η παρέμβαση των ΗΠΑ μέσω του Σχεδίου Μάρσαλ ήταν αρκετά αισθητή στην ταραγμένη πολιτική σκηνή της χώρας, αφού η αμερικανική οικονομική αποστολή στην Ελλάδα είχε όπως φαίνεται ένα ρόλο «παράλληλης» κυβέρνησης με την ελληνική, καθώς της είχαν δοθεί πάρα πολλές εξουσίες. Απώτερος σκοπός των ΗΠΑ ήταν να μπορέσει η Ελλάδα να λειτουργήσει στα πλαίσια ενός δυτικού πολιτικοοικονομικού συστήματος και να καταφέρει να τερματίσει τον Εμφύλιο Πόλεμο, αλλά κυρίως να εμποδίσει την επίδραση της Σοβιετικής Ένωσης στα εσωτερικά της χώρας.

Εισαγωγή

Μπορεί το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου να βρήκε τις ευρωπαϊκές συμμαχικές δυνάμεις νικήτριες, όμως οι σημαντικές απώλειες σε πολλά επίπεδα ήταν πλέον ορατές. Με την βιομηχανική παραγωγή σχεδόν μηδενική, κυρίως λόγω των κατεστραμμένων βιομηχανικών υποδομών από τους βομβαρδισμούς του πολέμου, τις χρεωκοπημένες οικονομίες των ευρωπαϊκών χωρών και τα χαμηλότερα δυνατά επίπεδα προμηθειών τροφίμων αυξάνοντας έτσι την πείνα στους πληθυσμούς κυρίως των αστικών κέντρων, ήταν προφανές ότι οι ισορροπίες στον μεταπολεμικό κόσμο είχαν πλέον αλλάξει. Απόρροια των παραπάνω ήταν και η ίδρυση του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών ,η μετέπειτα σύγκρουση των δύο πιο ισχυρών δυνάμεων της εποχής (Η.Π.Α. και Σοβιετική Ένωση) που οδήγησαν στην δημιουργία του Ψυχρού Πολέμου, οι προσπάθειες ευρωπαϊκής συνεργασίας και τέλος η δημιουργία και η υιοθέτηση του Σχεδίου Μάρσαλ, το οποίο θα καθόριζε όπως φαίνεται το μέλλον ολόκληρης της ηπείρου.

Η κατάσταση στην οποία βρισκόταν οι ευρωπαϊκές χώρες και τα υπέρογκα προβλήματα που άφησε πίσω του ο πόλεμος, φανέρωναν την αδυναμία να ανοικοδομήσουν την οικονομία και την κοινωνία από μόνες τους. Επομένως, οι μοναδικές δυνάμεις που ήταν ικανές να παίξουν καθοριστικό ρόλο στις μεταπολεμικές εξελίξεις, ήταν οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Σοβιετική Ένωση, οι οποίες με τη σειρά τους επιθυμούσαν να εξασφαλίσουν και τα δικά τους οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα.

Αναφορικά με την Ελλάδα, το τέλος του πολέμου και η αποχώρηση των κατοχικών δυνάμεων βρήκε την χώρα με πλήρως κατεστραμμένη υποδομή, την αγροτική παραγωγή στο 70% περίπου των προπολεμικών επιπέδων και τις ανθρώπινες απώλειες να φθάνουν στο 7- 8% του συνολικού πληθυσμού της χώρας¹ (πάνω από 500.000 σκοτώθηκαν την περίοδο 1940-1944). Με εθνικό εισόδημα σχεδόν στο ένα τρίτο του προπολεμικού, με εκατομμύρια άστεγους στα αστικά κέντρα, με την βιομηχανική παραγωγή σχεδόν να μην υπάρχει, οι προκλήσεις που είχε να αντιμετωπίσει η Ελλάδα στην πορεία της προς την κοινωνική και οικονομική ανοικοδόμηση ήταν τεράστιες, αν αναλογισθεί κανείς και της πληγές που άφησε πίσω του ο εμφύλιος πόλεμος που ακολούθησε.

¹Σβορώνος Ν.,(1999),*Επισκόπηση της νεοελληνικής ιστορίας*.

Η Ελλάδα τα πρώτα χρόνια μετά τον πόλεμο είχε να αντιμετωπίσει μία μάχη (τον εμφύλιο πόλεμο), όπου η κρίσιμη υλικοτεχνική και οικονομική βοήθεια που πρόσφεραν οι Αμερικανοί μέσω του Δόγματος Τρούμαν και του απότοκου ουσιαστικά Σχεδίου Μάρσαλ, έπαιξαν σημαντικό ρόλο και καθόρισαν το μέλλον της χώρας.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιάσει αρχικά τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίστηκε η χαώδης κατάσταση που επικρατούσε και οι καταστροφές που προκλήθηκαν σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, μέσω της Αμερικανικής βοήθειας. Το βασικό ερώτημα της εργασίας είναι αν βοήθησε τελικά και πώς η αμερικανική βοήθεια σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο την Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, η εργασία εστιάζει στην εφαρμογή του Σχεδίου Μάρσαλ και του δανείου που δόθηκε στην Ελλάδα και εν συνεχεία το πώς συνέβαλλε στην οικονομική και κοινωνική ανοικοδόμηση της χώρας. Αρχικά, στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται η γενικότερη κατάσταση που επικρατούσε στην Ευρώπη μετά την αποχώρηση των κατοχικών δυνάμεων, όπως επίσης αναλύεται τόσο η οικονομική όσο και πολιτική κατάσταση που επικρατούσε στη Ελλάδα την περίοδο 1944-1947, όπου και ξεκίνησε ουσιαστικά η εφαρμογή του Σχεδίου Μάρσαλ. Αναλύονται ακόμη, οι πρώτες προσπάθειες ανοικοδόμησης της χώρας και οι εξωτερικές βοήθειες που δέχθηκε όπως αυτή του οργανισμού της UNRRA, το πείραμα του Κυριάκου Βαρβαρέσου ή αλλιώς Νόμος 362/1945, αλλά και ελληνοβρετανική συμφωνία. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται λόγος για την σύλληψη της ιδέας του Σχεδίου Μάρσαλ και πως αυτό αποτελούσε ουσιαστικά την συνέχεια του Δόγματος Τρούμαν. Εν συνεχεία, στο τρίτο κεφάλαιο περιγράφονται οι αμερικανικές σκοπιμότητες της ανάπτυξης του σχεδίου, όπου ουσιαστικά αποτελούσαν τους λόγους της εφαρμογής του προγράμματος σε ολόκληρη την Ευρώπη. Στο επόμενο κεφάλαιο, αναλύονται οι τομείς στους οποίους εφαρμόστηκε το Σχέδιο Μάρσαλ στη Ελλάδα και ποια ήταν τα αποτελέσματα αλλά και οι προτεραιότητες του προγράμματος, ενώ στο πέμπτο κεφάλαιο αναλύονται οι πολιτικές διαστάσεις του προγράμματος που απορρέονται μέσα από τη έκθεση της επιτροπής Πόρτερ που είχε αναλάβει την αξιολόγηση της πολιτικής κατάστασης στη χώρα, όπως επίσης μέσα και από το ρόλο της Αμερικανικής Αποστολής η οποία είχε αναλάβει την επίβλεψη του σχεδίου. Στο ίδιο κεφάλαιο αναφέρονται επιπλέον, οι αντιρρήσεις της Αμερικανικής Πρεσβείας απέναντι στο καθεστώς ολοκληρωτικού ελέγχου της αμερικανικής αποστολής. Συμπερασματικά, στο τελευταίο κεφάλαιο της

εργασίας γίνεται αναφορά στο βαθμό που επηρέασε την ελληνική πραγματικότητα η εφαρμογή του σχεδίου και της αμερικανικής οικονομικής βοήθειας στα πλαίσια της οικονομικής και κοινωνικής ανοικοδόμησης της χώρας.

Κεφάλαιο 1^ο : Οι συνέπειες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου

1.1 Η κατάσταση της Ευρώπης μετά την λήξη του πολέμου.

Η Ευρώπη με το τέλος του πολέμου είχε να αντιμετωπίσει την άσχημη οικονομική κατάσταση στην οποία βρισκόταν όλες οι χώρες της και τις καταστροφές σε επίπεδο παραγωγής των οποίων η έκταση ξεπερνούσε κατά πολύ τις καταστροφές του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Οι ευρωπαϊκές χώρες είχαν να αντιμετωπίσουν τα τεράστια δημοσιονομικά ελλείμματα, την έλλειψη συναλλαγματικών αποθεμάτων αλλά και τις έντονες πληθωριστικές πιέσεις. Τομείς όπως το εμπόριο και η μεταποίηση είχαν παραλύσει, ενώ η αγροτική και βιομηχανική παραγωγή βρισκόταν σε πολύ χαμηλά επίπεδα σχετικά με τα προπολεμικά. Επομένως, τα κοινωνικά, τα οικονομικά και τα πολιτικά προβλήματα που είχαν προκύψει ήταν εμφανή σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες είτε σε μικρότερο είτε σε μεγαλύτερο βαθμό. Οι απώλειες του πληθυσμού σε όλη την Ευρώπη άγγιζαν τα 40 εκατομμύρια, με τις απώλειες των απλών πολιτών να είναι αρκετά μεγάλες συγκριτικά με άλλες πολεμικές συγκρούσεις κάτι το οποίο οφειλόταν στη ναζιστική πολιτική της μαζικής εξόντωσης.

Από τη λήξη του Παγκοσμίου Πολέμου και έπειτα, διατυπωνόταν σε όλη την Ευρώπη μία απαίτηση για πρόοδο η οποία δεν θα ήταν μόνο υλική, αλλά και ηθική. Η οικονομική ανάπτυξη και η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου αποτέλεσε μέγιστη προτεραιότητα. Οι Ευρωπαίοι μετά τον βαρύ χειμώνα 1946-1947, αντιμετώπιζαν το χάσμα του δολαρίου καθώς δεν μπορούσαν να κερδίσουν το αναγκαίο συνάλλαγμα για να αγοράσουν και να εισάγουν αμερικανικά προϊόντα που ήταν αναγκαία για την ανασυγκρότηση, χωρίς την οποία όμως δεν θα μπορούσαν να κερδίσουν το αναγκαίο συνάλλαγμα. Υπήρχαν επομένως πολλά άλυτα προβλήματα στα οποία μόνο το Σχέδιο Μάρσαλ θα μπορούσε να δώσει λύση².

Γίνεται αντιληπτό λοιπόν ότι, η ανοικοδόμηση της Ευρώπης ήταν ένα αρκετά δύσκολο έργο το οποίο θα έπαιρνε αρκετό καιρό και αυτό γιατί δεν υπήρχε η οικονομική δυνατότητα από τις ευρωπαϊκές χώρες, αλλά ούτε το διαθέσιμο εργατικό δυναμικό λόγω των μεγάλων απωλειών σε συνδυασμό με των υποσιτισμό που προκλήθηκε μετά τον πόλεμο. Επομένως, η μόνη χώρα που είχε την δυνατότητα να βοηθήσει την Ευρώπη στην ανοικοδόμηση της, ήταν οι Η.Π.Α. Οι Ηνωμένες

² Χατζηβασιλείου Ε., “Το Σχέδιο Μάρσαλ και η διαμόρφωση της μεταπολεμικής Δυτικής Ευρώπης”, σ.118

Πολιτείες εκτός από το γεγονός ότι ήταν σαφώς σε καλύτερη κατάσταση από οποιαδήποτε ευρωπαϊκή χώρα, επιθυμούσαν να αποτρέψουν τη σοβιετική επιρροή και την εξάπλωση του κομμουνισμού στις ευρωπαϊκές χώρες μέσω μιας ενδεχόμενης βοήθειας της Σοβιετικής Ένωσης προς αυτές.

1.2. Η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και οι πρώτες προσπάθειες οικονομικής ανοικοδόμησης.

Η Ελλάδα μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου βρισκόταν σε πολύ χειρότερη θέση σχετικά με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες που είχαν ξεκινήσει την πορεία τους προς την μεταπολεμική τους ανοικοδόμηση. Αυτό οφειλόταν τόσο στο γεγονός ότι η οικονομία της Ελλάδας πριν τον πόλεμο δεν ήταν στο ίδιο επίπεδο με τις υπόλοιπες χώρες, όσο και στο γεγονός ότι καθυστέρησε σημαντικά η διαδικασία ανοικοδόμησης λόγω του Εμφυλίου πολέμου που ακολούθησε τα επόμενα χρόνια.

Αποτέλεσμα της γερμανικής κατοχής, ήταν η καταστροφή της παραγωγικής υποδομής και η διάλυση όλων των κρατικών οικονομικών λειτουργιών, οδηγώντας τη χώρα σε τρομακτικά οικονομικά φαινόμενα όπως αυτά του υπερπληθωρισμού, της υποκατάστασης του εθνικού νομίσματος από την χρυσή λίρα και την δημιουργία της μαύρης αγοράς. Επιπροσθέτως, επλήγησαν σημαντικά τα μεσοαστικά και λαϊκά στρώματα της χώρας αφού είδαν να εξανεμίζονται τα εισοδήματά τους, ενώ σε ακόμη χειρότερη κατάσταση βρισκόταν τα περιθωριοποιημένα στρώματα τα οποία αδυνατούσαν ακόμη και για τα στοιχειώδη μέσα επιβίωσης. Πριν προλάβει η Ελλάδα να ανασυγκροτηθεί από τις πληγές του Β' Παγκοσμίου πολέμου, είχε να αντιμετωπίσει και τις επιπτώσεις που προκλήθηκαν από τον εμφύλιο πόλεμο, κάνοντας εύκολα αντιληπτό το γεγονός ότι η οικονομική της κατάσταση ήταν χαώδης.

Η δομική αστάθεια της χώρας ήταν ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που έχρηζε αντιμετώπιση, αν αναλογιστεί κανείς το διχαστικό πνεύμα που επικρατούσε μεταπολεμικά στην διερρηγμένη κοινωνική δομή, παράλληλα με την οξύτατη αντιπαράθεση των κομμάτων μετά τον εμφύλιο. Η αστάθεια αυτή σε συνδυασμό με την έλλειψη ηγεσίας στην πολιτική σκηνή, επέτρεπαν τον παρεμβατισμό των ξένων

παραγόντων στην χώρα, οι οποίοι επιθυμούσαν να εξασφαλίσουν τα συμφέροντά τους και να οριοθετήσουν τους συμμάχους ενόψει της έναρξης του Ψυχρού Πολέμου. Η οικονομία της κατοχικής περιόδου απορρύθμιζε τελείως τις νομισματικές και δημοσιονομικές λειτουργίες της χώρας, ενώ παράλληλα ήταν ταυτισμένη με τον υπερπληθωρισμό και την μαύρη αγορά. Η ανάπτυξη της μαύρης αγοράς παρατηρήθηκε κυρίως σε μεγάλα αστικά κέντρα και αφορούσε τα βασικά αγαθά διατροφής, γεγονός το οποίο συνοδεύτηκε από τον υποσιτισμό και τους θανάτους από την πείνα. Η εξισορρόπηση τη κατάσταση επήλθε μετά από την πρωτοβουλία των συμμαχικών δυνάμεων κατά την οποία άρχισαν να φθάνουν στη χώρα εισαγωγές από άλλες χώρες που μοιράζονταν μέσω του συστήματος του δελτίου διανομής. Ο τρόπος με τον οποίο κατάφερε η οικονομία της χώρας να σταθεροποιηθεί δεν ήταν βιώσιμος αφού η σταθεροποίηση είχε στηριχθεί εξολοκλήρου στη ροή ξένης βοήθειας.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η Ελλάδα βγήκε σοβαρά τραυματισμένη από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου οι πληγές του πολέμου συνδυάστηκαν με τον διχασμό της ελληνικής κοινωνίας και τον εμφύλιο που ακολούθησε τα επόμενα χρόνια. Η αγροτική παραγωγή είχε μειωθεί κάτω από το μισό της προπολεμικής και η βιομηχανία και το εμπόριο είχαν φθάσει σε σημείο αδρανοποίησης. Πάνω από 500.000 άνθρωποι σκοτώθηκαν τα χρόνια του πολέμου και ενώ μεγάλο ποσοστό των πληθυσμού έμειναν άστεγοι. Οι υποδομές της χώρας όπως το οδικό δίκτυο, σιδηροδρομικές γραμμές, γέφυρες και λιμάνια, είχαν υποστεί πολύ μεγάλες καταστροφές. Είχαν χαθεί περίπου τα 3/4 του εμπορικού στόλου της χώρας και οι ζημιές των λιμενικών εγκαταστάσεων είχαν υπολογισθεί σε 1,5 δισεκατομμύρια προπολεμικές δραχμές. Αποτέλεσμα ήταν το εθνικό εισόδημα να μειωθεί στο ένα τρίτο σχεδόν του προπολεμικού εισοδήματος, το οποίο άλλωστε ήταν ανεπαρκές για την εξασφάλιση ανεκτού επιπέδου ζωής. Η αξία των υλικών ζημιών της Ελλάδας έφτανε σύμφωνα με τις εκτιμήσεις που έγιναν στη Διάσκεψη του Παρισιού άγγιζε τα 3.813.407.000 δολάρια. Το συνολικό ύψος των καταστροφών και των εξόδων κατοχής σύμφωνα με την Τράπεζα της Ελλάδος, έφτανε το ποσό των 8.451.833.000 δολαρίων³.

Σύμφωνα με τον Τζέιμς Γουόρεν, ηγετικό στέλεχος της οικονομικής αποστολής στην Ελλάδα, το 1948 η χώρα χρειαζόταν εισαγωγές 480 εκατομμυρίων δολαρίων για

³Τα Πρώτα Πενήντα Χρόνια της Τραπεζικής της Ελλάδος 1928 – 1978 (Αθήνα, Τράπεζα της Ελλάδος, 1978) σελ. 214.

τροφή, καύσιμα και τις βασικές λειτουργίες της οικονομίας, τη στιγμή όμως που είχε δυνατότητα απορρόφησης 150 εκατομμυρίων⁴.

Σε καμία άλλη χώρα ο πληθωρισμός και οι τιμές δεν είχαν φτάσει σε τόσο υψηλά επίπεδα όσο έφτασαν στην Ελλάδα. Επομένως, ο αντιπραγματισμός και η χρυσή λίρα Αγγλίας έγιναν τα κύρια μέσα συναλλαγής της κατοχικής αγοράς.

Πίνακας 1: Αριθμοί κυκλοφορίας τραπεζογραμματίων, τιμής λίρας και τιμαριθμού το διάστημα της κατοχής.

	Κυκλοφορία τραπεζογραμματίων	Τιμή χρυσής λίρας	Τιμαριθμός κόστους ζωής
Απρίλιος 1941	1	1	1
Δεκέμβριος 1942	15,7	127,7	156,5
Δεκέμβριος 1943	135,5	1.319,2	1.572,7
Οκτώβριος 1944	8.276.320	1.633.540.989	2.305.984.911

Πηγή : Τράπεζα της Ελλάδος, Απολογισμός 1941-46, σ. 25

1.2.1 Η βοήθεια της UNRRA.

Δεν αποτελούσε όμως το Σχέδιο Μάρσαλ την πρώτη προσπάθεια οικονομικής βοήθειας προς την Ελλάδα. Οι διμερείς αλλά και οι πολυμερείς οικονομικές συμφωνίες που συνάφθηκαν από τις ελληνικές κυβερνήσεις μετά την λήξη των εχθροπραξιών του Β' Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι και την εφαρμογή του σχεδίου Μάρσαλ, κατέδειξαν τα λειτουργικά προβλήματα που υπήρχαν σε τομείς όπως την δημόσια διοίκηση αλλά και τις εντάσεις των πολιτικών και κοινωνικών αντιπαραθέσεων. Η εξουθενωμένη επαρχία ερειπωμένη και με την εμφάνιση τεραστίων ελλείψεων, άρχισε να δέχεται την βοήθεια από τον Ερυθρό Σταυρό και από άλλες εθελοντικές οργανώσεις, ενώ στη συνέχεια ήρθαν και μεγαλύτερες και πιο οργανωμένες βοήθειες όπως αυτή της UNRRA. Η κυβέρνηση του Νικολάου Πλαστήρα με την αναχώρηση των κατοχικών στρατευμάτων σύναψε συμφωνία με την UNRRA, με σκοπό την αποκατάσταση των πληγέντων από τον πόλεμο. Η συμφωνία της Ελλάδας με την UNRRA υπεγράφη την 1^η Μαρτίου του 1945, τέσσερις μήνες δηλαδή μετά την άφιξη της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας του Γεωργίου

⁴ Τζέιμς Γουόρεν (2007), *Το Σχέδιο Μάρσαλ άλλαξε την Ελλάδα*;, Η Καθημερινή, σ. 23

Παπανδρέου, αποτελώντας ουσιαστικά την πρώτη μεταπολεμική προσπάθεια κοινωνικής και οικονομικής ανόρθωσης της Ελλάδας⁵. Με την εγκατάσταση της UNRRA στην Ελλάδα το 1945, ξεκίνησε άμεσα να φαίνεται η βελτίωση στην προσφορά αγαθών στο δελτίο διανομής, αυξήθηκε η εισαγωγή πρώτων υλών στις βιομηχανίες και προσέφερε στοιχειώδη φορολογικά έσοδα. Η διανομή των εφοδίων όμως από τον διεθνή οργανισμό φαίνεται πως δεν ήταν επιτυχής, αφού οι καταστροφές που προκλήθηκαν στην υποδομή της Ελλάδας από τις γερμανικές κατοχικές δυνάμεις ήταν μεγάλες και η λειτουργία της δημόσιας διοίκησης ανεπαρκής. Σημαντικό επίσης είναι το γεγονός ότι, δημιουργήθηκε γόνιμο έδαφος για την έξαρση μαύρης αγοράς και αισχροκέρδειας, αφού υπήρχε έλλειψη διαχειριστικών αρχών του προγράμματος διανομής εφοδίων της UNRRA.

Μέχρι και το τέλος του έτους 1946, η UNRRA ήταν υπεύθυνη να διανείμει στην Ελλάδα το ποσό των 358 εκατομμυρίων δολαρίων, ενώ παρόλο που ελληνική κυβέρνηση αιτήθηκε την πρόσθετη παροχή βοήθειας ύψους 175 εκατομμυρίων δολαρίων, κάτι τέτοιο ωστόσο δεν πραγματοποιήθηκε λόγω αδυναμίας απορρόφησης των προηγούμενων ποσών. Τυπικά η βοήθεια της UNRRA διακόπηκε στις 31 Δεκεμβρίου 1946, η Ελλάδα όμως δεν σταμάτησε να επωφελείται από τα κονδύλια που είχαν ήδη προβλεφθεί μέχρι και τον Σεπτέμβριο του 1947, φτάνοντας έτσι συνολικά το ποσό των 416,2 εκατομμυρίων ευρώ, κατατάσσοντας έτσι την χώρα μας στις πρώτες πέντε από τις συνολικά 17 χώρες που δέχτηκαν οικονομική βοήθεια.⁶

1.2.2 Το πείραμα Βαρβαρέσου και η Ελληνοβρετανική Συμφωνία.

Με πρωταρχικό στόχο την σταθεροποίηση της οικονομίας της χώρας, οι δύο βασικές στρατηγικές αντιμετώπισης του οικονομικού προβλήματος της Ελλάδας τα δύο πρώτα χρόνια μετά την απελευθέρωση, ήταν το πείραμα Βαρβαρέσου⁷ (Νόμος 362/1945) και η Ελληνοβρετανική Συμφωνία το 1946. Κεντρική ιδέα του πειράματος Βαρβαρέσου ήταν η αποκατάσταση της δημόσιας σφαίρας της οικονομίας

⁵ Κωστόπουλος Α., (2008), *Γέφυρες Συνεργασίας Σχέδιο Μάρσαλ και Ελλάδα*, σελ. 61

⁶ Ζαχαρίου Σ., (2002), *Σημεία και χαρακτηριστικά της Αμερικανικής Βοήθειας στην Ελλάδα, από την λήξη του πολέμου μέχρι την εφαρμογή του σχεδίου Μάρσαλ (1945-1948)*.

⁷ Ο Κυριάκος Βαρβαρέσος ήταν αντιπρόεδρος της κυβέρνησεως και υπουργός εφοδιασμού, ο οποίος μετέπειτα κατέλαβε τη θέση του οικονομικού συμβούλου της Διεθνούς Τράπεζας.

αλλά και επιβολή απότομης αναδιανομής του εισοδήματος.⁸ Ένα από τα χαρακτηριστικά του προγράμματος Βαρβαρέσου ήταν ο έντονος κρατικός παρεμβατισμός με επιδίωξη την νομισματική εξυγίανση. Προϋπόθεση ήταν ο ισοσκελισμένος προϋπολογισμός βασισμένος σε ένα υγιές δημοσιονομικό πρόγραμμα. Η οικονομική προσπάθεια αυτή λειτουργούσε σε ένα πλαίσιο με άλλες παρεμβατικές ενέργειες όπως ο έλεγχος της παραγωγής και βιομηχανικού κέρδους, οι διατιμήσεις και άλλα. Στόχοι του προγράμματος ήταν η σταθεροποίηση των μισθών, να μειωθεί το έλλειμμα του προϋπολογισμού, ο έλεγχος στην προσφορά χρήματος αλλά και η σταθεροποίηση της τιμής της χρυσής λίρας.⁹ Φορέας της οικονομικής ανασυγκρότησης σύμφωνα με τον Κυριάκο Βαρβαρέσο ,έπρεπε να ήταν ένα ισχυρό κράτος το οποίο θα καθόριζε το θεσμικό πλαίσιο και δημιουργώντας μηχανισμούς ελέγχου που θα βοηθούσαν στην ανοδική πορεία της οικονομίας. Μερικές από τις ενέργειες του πειράματος ήταν η υποτίμηση της δραχμής κατά 70 %,αυξάνοντας έτσι τους μισθούς των ιδιωτικών αλλά και των δημοσίων υπαλλήλων, ενεργοποίησε την αγορανομία και εισήγαγε έκτακτη εισφορά η οποία παρά τις έντονες αντιδράσεις που προκάλεσε στην αγορά αποτέλεσε την δεύτερη πηγή εσόδων μετά την φορολογία του καπνού. Παρά την αρχική επιτυχία του προγράμματος, καθώς τα δημόσια έσοδα υπερδιπλασιάστηκαν και το έλλειμμα του προϋπολογισμού μειώθηκε αισθητά, ξεκίνησε η σταδιακή πολιτική υπονόμηση του Κυριάκου Βαρβαρέσου με τον δεξιό Τύπο να τον κατηγορεί ως σύμμαχο των κομμουνιστών και την Αριστερά να τον κατηγορεί ως όργανο της χρηματιστικής ολιγαρχίας. Η πολιτική αυτή θα μπορούσε να πετύχει μόνο αν υπήρχε κρατικός μηχανισμός, ο οποίος ήταν διαλυμένος από τον πόλεμο και μετά. Ταυτόχρονα, το αποτέλεσμα της υπονόμησης αυτής ήταν ο Βαρβαρέσος να παραιτηθεί το Σεπτέμβριο του 1945 από αντιπρόεδρος της κυβερνήσεως και Υπουργός Εφοδιασμού.

Η Ελληνοβρετανική Συμφωνία τον Ιανουάριο του 1946 από την άλλη ,υποχώρησε στα σαφή ελληνικά αιτήματα, καθώς μόνο έτσι θα ήταν δυνατή η βελτίωση της οικονομίας. Τα αιτήματα αυτά ήταν η αύξηση της ξένης βοήθειας, ο εξωτερικός δανεισμός, η άρση των κρατικών ρυθμίσεων στο εισαγωγικό εμπόριο και τη βιομηχανία και τέλος η φιλελευθεροποίηση της οικονομίας και πολιτική του

⁸ Σταθάκης Γ., (2004),*Το Δόγμα Τρούμαν και το σχέδιο Μάρσαλ*.σ.52

⁹ Σταθάκης Γ.,*Το Δόγμα Τρούμαν και το σχέδιο Μάρσαλ*, στο Σφήκας Θ.(επιμ.),*Το Σχέδιο Μάρσαλ : Ανασυγκρότηση και διαίρεση της Ευρώπης*. σ.299

χρυσού.¹⁰ Όταν η πολιτική του Κυριάκου Βαρβαρέσου εγκαταλείφθηκε, η περίοδος που ακολούθησε χαρακτηρίστηκε από πιο έντονη νομισματική αστάθεια. Η οικονομική πολιτική που ακολούθησαν οι Άγγλοι ήταν διαφορετική με τις επιδιώξεις των ελληνικών κυβερνήσεων της περιόδου εκείνης, που στηρίχθηκαν στα συντηρητικά κόμματα και στις συντηρητικές δυνάμεις της Ελλάδας και επιθυμούσαν της εφαρμογή μίας φιλελεύθερης πολιτικής που θα βασιζόταν αποκλειστικά στον εξωτερικό δανεισμό λειτουργώντας στο πλαίσιο μία οικονομίας δομημένης ανάλογα με την προπολεμική οικονομία.

Μέρος της Συμφωνίας, η οποία θα είχε διάρκεια δεκαοκτώ μήνες, ήταν και η διαγραφή των χρεών παλιότερων δανείων από βρετανικής πλευράς ,αλλά και η αποδέσμευση των συναλλαγματικών αποθεμάτων της Ελλάδας. Από την άλλη, η ελληνική πλευρά συμφώνησε στον πλήρη έλεγχο της νομισματικής πολιτικής της χώρας από την Νομισματική Επιτροπή, στην οποία συμμετείχαν πέντε μέλη από τα οποία ο ένας ήταν Βρετανός και ένας Αμερικανός, με δικαίωμα βέτο, αλλά και την παράλληλη εγκατάσταση Βρετανικής Οικονομικής Αποστολής στην Ελλάδα με ρόλο συμβουλευτικό.

Όπως φαίνεται, η υλοποίηση της Ελληνοβρετανικής Συμφωνίας αρχικά βοήθησε την ελληνική οικονομία να ανακάμψει, καθώς σταθεροποιήθηκαν τόσο οι μισθοί όσο και οι τιμές. Οι εκθέσεις ωστόσο της Βρετανικής Οικονομικής Αποστολής, κατέγραφαν τα αδιέξοδα που υπήρχαν στην πολιτική του 1946. Πιο συγκεκριμένα, οι εκθέσεις αναφερόταν στο γεγονός ότι η κοινοβουλευτική πλειοψηφία του Λαϊκού Κόμματος ,το οποίο με την συνεχή ψήφιση επιμέρους νόμων, εξυπηρετούσε περισσότερο τα ιδιωτικά οικονομικά συμφέροντα. Ταυτόχρονα, καταγράφεται και η αποτυχία των προσπαθειών της Βρετανικής Οικονομικής Αποστολής για την συγκρότηση κοινών επιτροπών επιχειρηματιών και κρατικών φορέων.

1.3 Η Πολιτική

Η περίοδος από την λήξη του πολέμου μέχρι και την εφαρμογή του σχεδίου Μάρσαλ χαρακτηρίζεται από αστάθεια στην πολιτική σκηνή της χώρας καθώς πολλά πολιτικά προβλήματα ανήλθαν στο προσκήνιο. Τον Οκτώβριο το 1944 καταφθάνει στην απελευθερωμένη Αθήνα η κυβέρνηση του Γεωργίου Παπανδρέου συνοδευόμενη

¹⁰Σταθάκης Γ.,*Το Δόγμα Τρούμαν και το σχέδιο Μάρσαλ*, ό.π., σ. 300

από μικρή βρετανική δύναμη καθώς υπήρχε φόβος για αντικυβερνητικές εξεγέρσεις από πλευράς του ΕΑΜ. Τα προβλήματα που είχε να αντιμετωπίσει η κυβέρνηση ήταν πάρα πολλά, από το κλίμα φόβου και δυσπιστίας που είχε καλλιεργηθεί στους κόλπους της Αντίστασης, όπως επίσης και τις τεράστιες συνέπειες του πολέμου όπως της κατεστραμμένης οικονομίας της χώρας, της μηδενικής βιομηχανικής και αγροτικής παραγωγής, των κατεστραμμένων συγκοινωνιών, του υποσιτισμού μεγάλου μέρους του πληθυσμού και άλλα πολλά. Προτεραιότητα της κυβερνήσεως Παπανδρέου και των βρετανών συμβούλων του ήταν ο αφοπλισμός των αντάρτικων στρατευμάτων αντικαθιστώντας τους με τακτικό εθνικό στρατό, κάτι το οποίο η αριστερά αρνήθηκε να πραγματοποιήσει ενώ στη συνέχεια παραιτήθηκαν και κυβερνητικοί εκπρόσωποι του ΕΑΜ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα το ξέσπασμα βίαιων εκδηλώσεων και εντάσεων στο κέντρο της Αθήνας στις αρχές Δεκεμβρίου του 1944 γνωστές και ως Δεκεμβριανά, οι οποίες έληξαν τον Ιανουάριο 1945.

Ο Γεώργιος Παπανδρέου από την έναρξη των βίαιων εντάσεων επιθυμούσε να παραιτηθεί, συμφώνησε όμως να παραμείνει στην εξουσία διότι δεν βρισκόταν άλλος πρωθυπουργός πλην του Θεμιστοκλή Σοφούλη. Στις 30 Δεκεμβρίου ο βασιλεύς αποφάσισε να μην επιστρέψει στην Ελλάδα, με τον αρχιεπίσκοπο Αθηνών να ορκίζεται αντιβασιλέας κάνοντας δεκτή την παραίτηση του Παπανδρέου. Στις 3 Ιανουαρίου του 1945 ο Παπανδρέου αντικαταστήθηκε από τον στρατηγό Πλαστήρα ο οποίος είχε φθάσει στην Αθήνα από τις 13 Δεκεμβρίου και τον Φεβρουάριο του ίδιου έτους υπογράφεται η Συμφωνία της Βάρκιζας με σκοπό να αλλάξει η έκρυθμη κατάσταση που επικρατούσε και σημαντικότερο άρθρο αυτό για την διεξαγωγή δημοψηφίσματος υπό την επίβλεψη των Συμμάχων και την πραγματοποίηση εκλογών πριν τα τέλη του έτους¹¹. Η Συμφωνία προέβλεπε υποχωρήσεις και από τις δύο πλευρές, κυβέρνηση και ΕΑΜ, όπως για παράδειγμα ο αφοπλισμός του ΕΛΑΣ με την προϋπόθεση να του δοθεί αμνηστία για τα πολιτικά εγκλήματα. Η κυβέρνηση Πλαστήρα δεν τα κατάφερε να εξισοροπήσει την κατάσταση, με το ΕΑΜ να διαμαρτύρεται έντονα για την μη τήρηση της συμφωνίας και το χάσμα μεταξύ Δεξιάς και Αριστεράς να παραμένει αγεφύρωτο. Ο Στρατηγός Πλαστήρας τελικά παραιτήθηκε τον Απρίλιο του ίδιου έτους και σχηματίστηκε υπηρεσιακή κυβέρνηση με πρόεδρο το ναύαρχο Πέτρο Βούλγαρη αποτελούμενη από αξιωματικούς του

¹¹ Γουντχαουζ Κ., (2021), *Το μίλον της έριδος, Ελλάδα: Η παραγμένη δεκαετία(1940-1949)*, σ. 90

ναυτικού και στρατού ξηράς¹². Στα τέλη του 1945, μετά από διαβουλεύσεις και αρκετές βρετανικές πιέσεις, σχηματίστηκε μία πιο σταθερή κυβέρνηση υπό τον Θεμιστοκλή Σοφούλη.

Μέσα στο πολιτικό κλίμα αστάθειας και με φόντο τον Εμφύλιο πόλεμο, στις 31 Μαρτίου του 1946 πραγματοποιούνται εκλογές μέσω των οποίων ο ελληνικός λαός ανέδειξε νικητή το Λαϊκό Κόμμα του Κ. Τσαλδάρη. Παράλληλα, ορίστηκε η 1^η Σεπτεμβρίου 1946 ως ημερομηνία διεξαγωγής του δημοψηφίσματος για την επιστροφή του βασιλιά Γεωργίου στην Ελλάδα στο οποίο η πλειοψηφία των ψηφοφόρων ψήφισε υπέρ.

Η Ελλάδα την περίοδο εκείνη βυθιζόταν όλο και περισσότερο στη δίνη του εμφυλίου πολέμου, ενώ παράλληλα γινόταν προσπάθεια από την κυβέρνηση να πείσει την αμερικανική πλευρά να αποδεχτεί το αίτημα οικονομικής βοήθειας προς τη χώρα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της προσπάθειας είναι το υπόμνημα που παρουσίασε ο πρεσβευτής της Ελλάδας Κίμων Διαμαντόπουλος στην Ουάσινγκτον στο οποίο επισημαίνεται ο ρόλος της χώρας ως προπύργιο στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων συμβάλλοντας έτσι στην αντιμετώπιση της σοβιετικής απειλής από τον δυτικό κόσμο¹³.

Ο Κ. Τσαλδάρης σε επίσκεψη του στο Παρίσι τον Ιούλιο του 1946, ενημέρωσε τον υπουργό Εξωτερικών των Ηνωμένων Πολιτειών Μπέρνς, για τα σημαντικά οικονομικά προβλήματα της χώρας, ζητώντας την αμερικανική συνδρομή για την επίλυσή τους. Στο υπόμνημα που υπέβαλε ο πρωθυπουργός της Ελλάδας, αιτούνταν δάνεια ύψους 5 δισεκατομμυρίων δολαρίων για ανόρθωση των υλικών καταστροφών, 600 εκατομμύρια δολάρια για καταναλωτικά αγαθά και 400 εκατομμύρια δολάρια για κάλυψη εσωτερικών ελλείψεων του προϋπολογισμού, για πέντε χρόνια.¹⁴ Η αμερικανική πλευρά όμως πρότεινε να συνδράμει στην κυβέρνηση Τσαλδάρη με την εκπόνηση μίας μελέτης σχετικά με τα προβλήματα και τις πραγματικές ανάγκες της χώρας, ώστε η χρηματική βοήθεια να πήγαινε εκεί που έπρεπε ουσιαστικά και να μην είναι απλά μια άμεση παροχή χρημάτων. Η στάση αυτή των αμερικανών προκύπτει από το γεγονός ότι τα ποσά που είχε παραλάβει η ελληνική κυβέρνηση μέχρι την περίοδο εκείνη από την Import –Export Bank, δεν είχαν αξιοποιηθεί όπως έπρεπε. Επομένως, από τη μία η κυβέρνηση των ΗΠΑ κατανοούσε τη δεινή θέση στην οποία

¹² Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, (2000), τ. 16, σ. 109 - 110.

¹³ Κωστόπουλος Α.,(2008),*Γέφυρες Συνεργασίας Σχέδιο Μάρσαλ και Ελλάδα*, σελ.52

¹⁴ Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ.,(επιμ.),*Η Ελλάδα στο μεταίχμιο ενός νέου κόσμου*,σ.24.

βρισκόταν η Ελλάδα, αλλά από την άλλη αναγνώριζε και τη διαχειριστική αδυναμία της χώρας και αυτό φαίνεται από τα δάνεια που είχε πάρει μέχρι τότε.

Η ελληνική κυβέρνηση έπρεπε να αλλάξει την αμερικάνικη διάθεση για να μπορέσει να εκπληρώσει τα εθνικά της συμφέροντα. Σε αυτή την προσπάθεια βοήθησε όμως και η στρατηγική αξία της Ελλάδας λόγω της θέσης της, αφού οι ΗΠΑ συνειδητοποιούσαν ότι στόχος της σοβιετικής πολιτικής μετά τα Στενά ήταν το Αιγαίο και η Κρήτη. Έτσι λοιπόν, η Ελλάδα βρέθηκε πιο κοντά από ποτέ στις ΗΠΑ και κατάφερε ο πρόεδρος Τρούμαν να πείσει το Κογκρέσο για τη χορήγηση κονδυλίων προς την Ελλάδα¹⁵. Δημιουργήθηκε όμως μια λανθασμένη εντύπωση από την πλευρά της Ελλάδας ότι από τη στιγμή που συμπεριλαμβάνεται η χώρα στους αμερικανικούς σχεδιασμούς, δεν χρειάζεται να κάνει κάτι από μόνη της. Ήταν μια νοοτροπία που καθιστούσε ασαφείς τις διεκδικήσεις της χώρας και θόλωνε τη στόχευσή της. Όλα αυτά τη στιγμή που η χώρα βυθιζόταν περεταίρω στην αστάθεια, αφού από τη μία ήταν φανερό η αδυναμία της κυβέρνησης να αντιμετωπίσει και να ελέγξει τη δράση των ένοπλων αντάρτικων ομάδων και από την άλλη τα άλυτα οικονομικά προβλήματα ήταν φανερά.

Το Σεπτέμβριο του 1946 ο Αμερικανός Υπουργός Εξωτερικών Μπέρνς διαβεβαίωσε τον Τσαλδάρη ότι θα πραγματοποιηθεί η βοήθεια προς την Ελλάδα, γεγονός το οποίο συνοδεύτηκε και από την επίσκεψη του στρατάρχη Μοντγκόμερ το Δεκέμβριο του ίδιου έτους στη χώρα. Τον Ιανουάριο του 1947 έφτασε η πρώτη αμερικανική οικονομική αποστολή στην Ελλάδα, η Επιτροπή Πόρτερ, με σκοπό την αξιολόγηση κυρίως της πολιτικής κατάστασης στη χώρα. Λίγο μετά την άφιξη της αμερικανικής οικονομικής αποστολής, η κυβέρνηση Τσαλδάρη κατέρρευσε και σχηματίστηκε κυβέρνηση συνασπισμού.

Το πόρισμα της επιτροπής Πόρτερ το οποίο συμφωνούσε και με την άποψη του Αμερικανού αντιπροσώπου των ΗΠΑ στην επιτροπή έρευνας των Ηνωμένων Εθνών, αποτύπωνε μία πού άσχημη κατάσταση εκτιμώντας ότι είναι θέμα χρόνου να πέσει η χώρα στα χέρια των κομμουνιστών.

¹⁵Korb Lawrence,(1998), “*The strategic Importance of Greece to the Balance of Power in the Mediterranean and Europe*”.

Κεφάλαιο 2^ο : Το Σχέδιο Μάρσαλ ως απότοκο του Δόγματος Τρούμαν.

Τα λόγια του Αμερικανού διπλωμάτη Τζώρτζ Κέναν το 1946, «το κύριο χαρακτηριστικό της αμερικανικής πολιτικής απέναντι στη Σοβιετική Ένωση [...]πρέπει να είναι μια υπομονετική αλλά και άγρυπνη στάση των επεκτατικών τάσεων της [...]», αποτύπωναν την αμερικανική εξωτερική πολιτική για τα επόμενα χρόνια. Επομένως, πρωταρχικό ρόλο στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ εκείνη την περίοδο ήταν να αποτραπεί η ενδεχόμενη επικράτηση του κομμουνισμού η οποία θα επέτρεπε να περάσουν στη σφαίρα επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης οι δυτικοευρωπαϊκές χώρες, θέτοντας έτσι σε κίνδυνο τα συμφέροντα των Αμερικανών. Το Σχέδιο Μάρσαλ αποτελούσε το μέσο τόνωσης των τοπικών δυνάμεων των δυτικοευρωπαϊκών εθνών προκειμένου να αντισταθούν στην παλίρροια της σοβιετικής αυτοκρατορικής πρόκλησης.

Με την ανάληψη της Προεδρίας από τον Τρούμαν στα μέσα του 1945, η αμερικανική εξωτερική πολιτική έναντι των σοβιετικών επιδιώξεων και οι αμερικανικές θέσεις σε όλα τα σημεία της αντιπαράθεσης με τη Σοβιετική Ένωση, έγιναν πλέον μέρος ενός ενιαίου αμυντικού σχεδίου των Ηνωμένων Πολιτειών και του Δυτικού κόσμου. Η κατάσταση που βρισκόταν η Ελλάδα με την διαλυμένη οικονομία και τον Εμφύλιο να έχει πάρει άλλες διαστάσεις, έκανε τις ΗΠΑ να πιστεύουν ότι η επέμβαση της στη χώρα ήταν αναγκαία, φτάνοντας σε σημείο που η Ουάσινγκτον συνέταξε μόνη της το σχέδιο της αίτησης με την οποία η ελληνική πλευρά ζητούσε την άμεση βοήθεια προς το Κογκρέσο¹⁶.

Η ανάγκη για τη θωράκιση της Ελλάδας από την σοβιετική απειλή, έγινε εντονότερη στη Συνδιάσκεψη του Πότσταμ το καλοκαίρι του 1945 όταν η Σοβιετική Ένωση έθεσε το ζήτημα της συνδιαχείρισης των Στενών των Δαρδανελίων με την Τουρκία. Επομένως η Ελλάδα και η Τουρκία χάρη στη κομβική θέση τους αναδείχθηκαν χώρες υψίστης σημασίας για τα Αμερικανικά συμφέροντα αφού σύμφωνα με την ψυχροπολεμική θεώρηση αποτελούσαν το όριο του Δυτικού κόσμου.

¹⁶Μίρκος Γ., *Η οικονομική διάσταση της εφαρμογής το Δόγματος Τρούμαν και του Σχεδίου Μάρσαλ στην Ελλάδα*, στο Τομαή-Κωνσταντοπούλου (επιμ.), (2002), *Ελλάδα στο μεταίχμιο ενός νέου κόσμου*, ό.π. σ. 58

Επομένως, στα πλαίσια της προάσπισης των αμερικανικών συμφερόντων παράλληλα με την άσχημη κατάσταση της Ελλάδος συγκριτικά με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, είχε τονωθεί το ενδιαφέρον των Ηνωμένων Πολιτειών για τη χώρα μας, αφού όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως είχαν γίνει προσπάθειες εφοδιασμού σε είδη πρώτης ανάγκης μέσω των προγραμμάτων όπως της Διασυμμαχικής Οργάνωσης Αρωγής και Αποκατάστασης (UNRRA), του Ερυθρού Σταυρού, της Στρατιωτικής Υπηρεσίας Αρωγής και άλλα. Από την άλλη η Μεγάλη Βρετανία η οποία την περίοδο εκείνη αντιμετώπιζε σοβαρά οικονομικά προβλήματα, ανακοίνωσε ότι δεν θα μπορέσει να συνεχίσει την στρατιωτική και οικονομική υποστήριξη προς την ελληνική κυβέρνηση πέραν της 31^{ης} Μαρτίου 1947 και ξεκίνησε να διαβουλεύεται με τις Ηνωμένες Πολιτείες, ώστε να αναλάβουν εκείνες την πλήρη ευθύνη της Ελλάδας και της Τουρκίας με σκοπό την προστασία των συμφερόντων των δυτικών συμμάχων¹⁷. Έτσι λοιπόν, στις 12 Μαρτίου 1947 ο πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών Χάρι Τρούμαν, εξάγγειλε στο Κογκρέσο το Δόγμα Τρούμαν μέσω του οποίου οι ΗΠΑ δεσμευόταν την άμεση οικονομική υποστήριξη σε κράτη που θα το επιθυμούσαν και θα αντιστεκόντουσαν σε καθυποτάξεις από οπλισμένες μειοψηφίες και εξωτερικές πιέσεις.¹⁸ Ο Πρόεδρος Τρούμαν την ημέρα εκείνη προσπαθώντας να εξηγήσει σαφέστατα τη θέση των ΗΠΑ, ανέφερε χαρακτηριστικά: «Για να αντιληφθούμε ότι η επιβίωση και η ανεξαρτησία της Ελλάδας έχουν μεγάλη αξία για πολύ ευρύτερης σημασίας θέσεις, αρκεί μόνο ένα βλέμμα στο χάρτη. Εάν η Ελλάδα βρισκόταν κάτω από τον έλεγχο μίας ένοπλης μειονότητας, ο αντίκτυπος στη γειτονική Τουρκία θα ήταν άμεσος και σοβαρός. Σύγχυση και ανωμαλία θα επεκτείνονταν σε όλη τη Μ. Ανατολή». Δύο από τις χώρες που έλαβαν άμεσα την οικονομική βοήθεια των Ηνωμένων Πολιτειών (εντός 11 ημερών) ήταν η Ελλάδα και η Τουρκία, ώστε να αποφευχθεί το κενό ανάμεσα στην βρετανική και την αμερικανική βοήθεια υπό την απειλή του κομμουνιστικού επεκτατισμού. Πιο συγκεκριμένα, η βοήθεια που εγκρίθηκε ανερχόταν στα 400 εκατομμύρια δολάρια, όπου τα 300 ήταν για την Ελλάδα και τα 100 εκατομμύρια για την Τουρκία, ενώ παράλληλα το Δόγμα Τρούμαν προέβλεπε και την απόσπαση πολιτικού και στρατιωτικού προσωπικού ώστε να προσφέρουν στο έργο της ανοικοδόμησης των δύο χωρών αλλά και για την επίβλεψη της βοήθειας. Η αποστολή για την παροχή

¹⁷Μέχρι τότε η Μεγάλη Βρετανία είχε αναλάβει την κύρια ευθύνη για την Ελλάδα.

¹⁸BersteinS. – MilzaP.,(1999), *Ιστορία της Ευρώπης. Από τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία στα ευρωπαϊκά κράτη*, σ. 179.

βοήθειας του Δόγματος Τρούμαν είχε να αντιμετωπίσει από τη μία τον Εμφύλιο Πόλεμο που μαινόταν και από την άλλη τη διαχειριστική αδυναμία της ελληνικής κυβέρνησης με την έλλειψη οικονομικού σχεδιασμού και πολιτικής. Για αυτήν τη διαχειριστική αδυναμία της ελληνικής κυβέρνησης, ο διευθυντής του Γραφείου Υποθέσεων Εγγύς Ανατολής και Αφρικής του Αμερικανικού Υπουργείου Εξωτερικών, Λού Χέντερσον, απείλησε ότι αν δεν σχηματιζόταν κυβέρνηση με πρόεδρο τον Θεμιστοκλή Σοφούλη και αντιπρόεδρο τον Τσαλδάρη, η παροχή βοήθειας θα διακοπτόταν. Όλα αυτά έγιναν με σκοπό την εξασφάλιση της διεθνούς ειρήνης και κατά συνέπεια την ασφάλεια των ΗΠΑ¹⁹.

Η πολιτική των ΗΠΑ απέναντι στις ευρωπαϊκές χώρες είχε ως πρωταρχικό ρόλο την δημιουργία μίας γραμμής άμυνας με σκοπό την αντιμετώπιση της παγκόσμιας διάδοσης του κομμουνισμού. Παράλληλα όμως, στόχευε μέσω της οικονομικής βοήθειας και ενίσχυσης της ανοικοδόμησης των συμμαχικών χωρών, να συγκροτηθεί μία ομάδα χωρών όπου εκτός από τις κοινές πολιτικές πεποιθήσεις, θα είχαν και κοινή αντίληψη σχετικά και με τους τρόπους της οικονομικής τους ανάπτυξης, κάτι το οποίο θα βοηθούσε οικονομικά και τις ίδιες τις ΗΠΑ.

Έτσι λοιπόν, με το κλίμα που είχε δημιουργηθεί από την εξαγγελία του Δόγματος Τρούμαν και έπειτα, αλλά και με φόντο τη διάδοση του όρου «Σιδηρούν Παραπέτασμα»²⁰ από τον Ουίνστον Τσόρτσιλ, ο υπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ Τζωρτζ Μάρσαλ²¹ εκμεταλλεύτηκε την ευκαιρία και σε ομιλία του στις 5 Ιουνίου 1947 στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ, έθεσε το ζήτημα της περεταίρω ενίσχυσης της Ευρώπης μέσω ενός σχεδίου οικονομικής βοήθειας. Με σκοπό την αποφυγή συγκρίσεων της αναγκαιότητας της περεταίρω παροχής βοήθειας και των αρχών που απορρέουν από το Δόγμα Τρούμαν, το Σχέδιο Μάρσαλ παρουσιάστηκε ως υλικότεχνική βοήθεια και όχι ιδεολογική, όπως επίσης το σχέδιο αυτό ήταν μία λύση η οποία δεν φαινόταν αμερικανοκεντρική. Ο Τζωρτζ Μάρσαλ στην ομιλία του είχε τονίσει στους Αμερικανούς πως η βοήθεια που θα παρείχε η αμερικανική κυβέρνηση θα αποτελούσε την θεραπεία και όχι μία καταπραϋντική ενέργεια η οποία δεν θα στρέφεται εναντίον μίας χώρας ή ιδεολογίας, αλλά στρέφεται στην καταπολέμηση της

¹⁹Richard Clogg,(1984),*Σύντομη Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας*, Αθήνα, Εκδόσεις Καρδαμίτσα,σ.235

²⁰Ο Ουίνστον Τζώρτσιλ επινόησε τον όρο αυτό αναφερόμενος στο διαχωρισμό των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης με αυτές της Δυτικής.

²¹ Ο Τζωρτζ Μάρσαλ ήταν διακεκριμένος αξιωματικός του Αμερικανικού Στρατού και επιτελικό στέλεχος της Συμμαχίας κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Διετέλεσε Υπουργός Εξωτερικών των Ηνωμένων Πολιτειών έως το 1950 και υπουργός Άμυνας από το 1950 έως το 1951.

πείνας, της φτώχειας και του χάους. Το Σχέδιο Μάρσαλ παρόλο που δεν προέβλεπε αρχικά κάποιο συγκεκριμένο σχεδιασμό, εξελίχθηκε σε μία από τις μεγαλύτερες επιτυχίες της εξωτερικής πολιτικής των Ηνωμένων Πολιτειών, με τον Πρόεδρο Τρούμαν να αναφέρει χαρακτηριστικά ότι το Δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ αποτελούν τα δύο μισά του ίδιου καρπού²².

Το Σχέδιο Μάρσαλ σε πολιτικό επίπεδο συνδύαζε αρκετά διαφορετικά στοιχεία όπως αυτό της δίψας της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης για αλλαγή, των ανερχόμενων δυνάμεων στην Δυτική Ευρώπη αλλά και των αμερικανικών επιδιώξεων. Το σχέδιο ήταν μία οικονομική και διοικητική προϋπόθεση για την δημιουργία παραγόντων ενός μεταπολεμικού κράτους πρόνοιας.

Η ομιλία λοιπόν του Μάρσαλ προκάλεσε θετικές ευρωπαϊκές αντιδράσεις οι οποίες ήταν άμεσες, με τους υπουργούς εξωτερικών της Βρετανίας και της Γαλλίας να εκδίδουν κοινή ανακοίνωση όπου προσκαλούσαν είκοσι δύο ευρωπαϊκά κράτη να στείλουν αντιπροσώπους σε συνάντηση στο Παρίσι με σκοπό την κατάρτιση σχεδίων ανασυγκρότησης. Όμως μόνο οι δεκαέξι χώρες αποδέχτηκαν την πρόσκληση και παραβρέθηκαν στο Παρίσι. Στη Διάσκεψη του Παρισιού που συμμετείχαν οι 16 χώρες παρουσιάστηκαν οι αμερικανικές προτάσεις για την ανάκαμψη της ευρωπαϊκής οικονομίας που συνοψίζονταν ως εξής: ανάπτυξη της παραγωγής, οικονομική σταθεροποίηση, μείωση των χρηματοδοτικών ελέγχων και απελευθέρωση του εμπορίου. Για να πραγματοποιηθούν αυτές οι προτάσεις που παρατέθηκαν από την αμερικανική πλευρά, κρίθηκε απαραίτητο από τα 16 κράτη που συμμετείχαν στη διάσκεψη το ποσό των 29 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Αναμφίβολα το Σχέδιο Μάρσαλ έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην θεσμική ανοικοδόμηση των ευρωπαϊκών χωρών και την οικονομική ανοικοδόμηση τους, όπως επίσης ενίσχυσε την συνεργασία των ευρωπαϊκών χωρών μεταξύ τους αλλά και τη συνεργασία με τις ΗΠΑ.

Αρχικά, η οικονομική βοήθεια του σχεδίου απευθύνθηκε σε όλες τις χώρες ακόμη και αυτές της Σοβιετικής Ένωσης. Όμως ο Στάλιν απέρριψε τη βοήθεια, φοβούμενος ότι πίσω από το Σχέδιο Μάρσαλ υποκρύπτονται αμερικανικά πολιτικά συμφέροντα με σκοπό να επηρεάσουν ψυχολογικά τους ανθρώπους που βρισκόταν στη σοβιετική σφαίρα επιρροής. Έτσι λοιπόν, η Πολωνία και η Τσεχοσλοβακία οι οποίες αρχικά δελεάστηκαν από την οικονομική βοήθεια και θέλησαν να συμμετάσχουν στη

²² Larry I. Bland, George Marshall: The Truman Doctrine and The Marshall Plan στο Eugene T. Rossides (επιμ.), The Truman Doctrine and the aid to Greece. σ. 53

διάσκεψη του Παρισιού, στη συνέχεια τους απαγορεύτηκε η συμμετοχή, γεγονός το οποίο επηρέασε τη γεωγραφική οριοθέτηση του σχεδίου, το περιεχόμενο του οποίου αφορούσε πλέον χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Στην Τσεχοσλοβακία επιπροσθέτως, χρειάστηκε να πραγματοποιηθεί πραξικόπημα για να εξασφαλισθεί η οριστική επικράτηση ενός αμιγώς κομμουνιστικού καθεστώτος. Τελικά το σχέδιο υπογράφηκε από τις εξής 16 χώρες: Ελλάδα, Τουρκία, Ισλανδία, Δυτική Γερμανία, Αυστρία, Νορβηγία, Ολλανδία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Σουηδία, Δανία, Ιρλανδία, Γαλλία, Ιταλία, Πορτογαλία και Βρετανία.

Τον Ιούλιο του 1947 ιδρύθηκε ο συνασπισμός των 16 παραπάνω ευρωπαϊκών κρατών ο ΟΕΕC, όπου θα αποτελούσε τον διοικητικό και εκτελεστικό μηχανισμό του Σχεδίου Μάρσαλ, συμβάλλοντας στην σύγκλιση και συνεργασία των κρατών αυτών μέσω της οικονομικής συνεργασίας. Η Σοβιετική Ένωση ως αντίδραση στην ίδρυση του ΟΕΕC προχώρησε στην ίδρυση του Συμβουλίου Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας (COMECON)²³. Ο ΟΕΕC σε συνεργασία με την Αμερικανική Οικονομική Διοίκηση (ECA), ήταν υπεύθυνοι για την κατανομή των κονδυλίων του σχεδίου, ή αλλιώς του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Ανασυγκρότησης (ERP).

Το Σχέδιο Μάρσαλ είχε τη μορφή «άμεσης» και «έμμεσης» βοήθειας αφού γινόταν η τακτοποίηση του ελλείμματος με συναλλαγές μεταξύ των 16 χωρών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα, όπως επίσης και συστήματα πολυμερών συμψηφισμών. Μέσω της μεθόδου αυτής, πετύχαινε ο κυρίως σκοπός του προγράμματος που ήταν η ανάπτυξη και η αναζωογόνηση της ευρωπαϊκής αλλά παράλληλα και της αμερικανικής οικονομίας, μιας και η βοήθεια ήταν αλληλοσυνδεδεμένη με την παραγωγή των ΗΠΑ και της Ευρώπης και την κατανάλωση της τελευταίας.

Για τους πρώτους 18 μήνες του τετραετούς προγράμματος, το Κογκρέσο την άνοιξη του 1948 ψήφισε την Πράξη Οικονομικής Συνεργασίας (Economic Cooperation Act), δηλαδή την χορήγηση ύψους 5 δισεκατομμυρίων δολαρίων, ποσό που αναλογούσε στο πέντε με δέκα της εκατό του συνολικού ομοσπονδιακού προϋπολογισμού του προγράμματος.²⁴

Η έναρξη του πολέμου της Κορέας τον Ιούνιο του 1950 όμως φαίνεται πως άλλαξε σημαντικά την αμερικανική εξωτερική πολιτική και τις προτεραιότητες των Ηνωμένων Πολιτειών, αφού οι αρχικοί σκοποί της ανασυγκρότησης υποκαθίστανται

²³ Pachter H.,(1975),*The Fall and Rise of Europe*,σ. 278.

²⁴ Michael J. Hogan, *Blueprint for Recovery*,

https://www.marshallfoundation.org/wpcontent/uploads/2014/05/The_Marshall_Plan_A_Blueprint_for_Recovery.pdf.

κυρίως με τους σκοπούς της άμυνας. Έτσι λοιπόν, η αμερικανική βοήθεια προς τις ευρωπαϊκές χώρες περιορίστηκε στο σύνολό της, με το Κογκρέσο να προχωράει στην περικοπή των κονδυλίων κοστίζοντας στις χώρες της Ευρώπης περίπου 208 εκατομμύρια δολάρια από το πρόγραμμα βοήθειας.

Κεφάλαιο 3^ο : Οι εσωτερικές αμερικανικές σκοπιμότητες του Σχεδίου Μάρσαλ.

Η εξαγγελία του Σχεδίου Μάρσαλ τον Ιούνιο του 1947 είχε ως στόχο σύμφωνα με την αμερικανική διοίκηση, την αποτροπή της κοινωνικής και πολιτικής καταστροφής στην Ευρώπη, να ενισχύσει το αμερικανικό εξαγωγικό εμπόριο και να το διασφαλίσει τα επόμενα χρόνια μέσω της δημιουργίας της ευρώ-ατλαντικής ζώνης ελεύθερων συναλλαγών και τέλος την ανάσχεση της επέκτασης του κομμουνισμού στην πολιτικά απειλούμενη από τη Σοβιετική Ένωση Ευρώπη. Το Σχέδιο Μάρσαλ δεν ήταν για πολλούς ένα γενικό πρόγραμμα οικονομικής ανάπτυξης της Ευρώπης, αλλά ένα πολιτικό σχέδιο που χρησιμοποιούσε κατά κύριο λόγο οικονομικά μέσα, το οποίο δύσκολα θα περιλάμβανε κάτι παραπάνω από μέτρα αποκατάστασης της δημοσιονομικής και νομισματικής σταθερότητας²⁵.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οι ΗΠΑ βρέθηκαν αντιμέτωπες με μια σειρά οικονομικών προβλημάτων, τα οποία για πολλούς αν δεν αντιμετωπιζόταν επιτυχώς θα σήμαινε για τις Ηνωμένες Πολιτείες οικονομική κρίση. Το παραγωγικό δυναμικό των ΗΠΑ το οποίο είχε αναπτυχθεί σε υψηλά επίπεδα την περίοδο του πολέμου χάρη στη πολεμική παραγωγή, άρχισε να κάμπτεται μετά τον πόλεμο. Η Ευρώπη που ήταν ο κύριος αγοραστής των προϊόντων, μείωσε τις εισαγωγές κάτι το οποίο σήμαινε μείωση της αμερικανικής παραγωγής, ακολουθώντας όλες οι γνωστές δυσμενείς συνέπειες για την οικονομία. Από την άλλη η αδύναμη βιομηχανική ευρωπαϊκή παραγωγή δεν μπορούσε να λειτουργήσει ένα ισορροπημένο εξωτερικό ισοζύγιο, λόγω αδυναμίας να προμηθευθεί τον απαραίτητο τεχνικό εξοπλισμό και τα λοιπά αναγκαία προϊόντα²⁶. Μέσω του Σχεδίου Μάρσαλ θα γινόταν προσπάθεια να λυθεί το πρόβλημα της μεγάλης ανισορροπίας του εμπορικού ισοζυγίου ανάμεσα στις ΗΠΑ και τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης. Αυτό θα γινόταν μέσω της χορήγησης δανείων προς τις χώρες της Ευρώπης που θα συμμετείχαν στο Σχέδιο Μάρσαλ, με σκοπό όπως αναφέρθηκε και παραπάνω την ανασυγκρότηση της οικονομίας τους.

Υπήρχαν όμως κάποιοι παράγοντες οι οποίοι φανέρωναν τους συντηρητικούς στόχους του προγράμματος. Από τη μία η επιθυμία της αποκατάστασης της Γερμανίας ως οικονομικό κινητήριο της Δυτικής Ευρώπης που απέκλειε ουσιαστικά

²⁵M.J. Hogan,(1987),*The Marshall Plan: America, Britain and the Reconstruction of Western Europe, 1947-1952*,σ.42

²⁶Μίρκος Γ., *Η οικονομική διάσταση της εφαρμογής το Δόγματος Τρούμαν και του Σχεδίου Μάρσαλ στην Ελλάδα*, ό.π. σ. 61

οποιαδήποτε σπατάλη πόρων για επιμέρους εθνικούς στόχους ανάπτυξης, με στόχο τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου μέσω των οικονομιών που θα απορρέουν από ένα ενοποιημένο ευρωπαϊκό χώρο. Από την άλλη, το ζήτημα της έγκρισης του προγράμματος από το κυρίαρχο από τους ρεπουμπλικάνους Κογκρέσο, το οποίο δεν θα επέτρεπε την χρηματοδότηση ενός υπέρογκου προγράμματος, αλλά και ένα λογικό πρόγραμμα ανάκαμψης της ευρωπαϊκής οικονομίας θα έπρεπε να εγκρίνεται κάθε χρόνο από το Κογκρέσο, όπως στην συγκεκριμένη περίπτωση που το πρόγραμμα είναι τετραετές. Παρόλα αυτά, το σχέδιο Μάρσαλ δεν εγκρίθηκε απευθείας αφού η προοπτική της δημιουργίας ενός ευρώ-ατλαντικού πλαισίου ελεύθερων συναλλαγών, δεν έπειθε την πλειοψηφία των αμερικανών πολιτικών και των οικονομικών παραγόντων στις ΗΠΑ. Αυτό που κατάφερε να πετύχει τη διακομματική συναίνεση η οποία ήταν απαραίτητη, ήταν η ανάσχεση του κομμουνισμού στη Δυτική Ευρώπη αφού αποτελούσε στόχο γενικότερης αποδοχής που βοηθήθηκε από την εξαγγελία του Δόγματος Τρούμαν τον Μάρτιο του 1947.

Κάτι το οποίο δείχνει επίσης τους αρχικούς συντηρητικούς στόχους του Σχεδίου Μάρσαλ, είναι το γεγονός ότι από τα 29 δισεκατομμύρια δολάρια που ζήτησαν οι Ευρωπαίοι από τους τεχνοκράτες του προγράμματος ανασυγκρότησης περιορίστηκε στα 22 δις. Στη συνέχεια περιορίστηκε κι άλλο το ύψος από την κυβέρνηση στα 17 δις., για να εγκριθούν στο τέλος 12 δις. δολάρια από το Κογκρέσο²⁷.

²⁷Χατζηιωσήφ Χ., “Σχέδιο Μάρσαλ και οικονομικός προγραμματισμός ανά Γαλλικά και ανά Ελληνικά”, στο Σφήκας Θ.(επιμ.), (2011), “Το Σχέδιο Μάρσαλ, Ανασυγκρότηση και διαίρεση της Ευρώπης, σ.186

Κεφάλαιο 4^ο : Οι οικονομικές διαστάσεις του προγράμματος.

4.1 Ο οικονομικός προγραμματισμός της Ελλάδας.

Για να μπορέσει να προχωρήσει όμως η αμερικανική χρηματοδότηση της Ελλάδας θα έπρεπε πρώτα να θεσμοθετηθεί ο οικονομικός προγραμματισμός και να παρουσιαστεί ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα ανασυγκρότησης και να εκτιμηθούν οι ανάγκες της χώρας σε βάθος χρόνου. Για το λόγο αυτό συστάθηκε τον Ιούλιο το 1946 ο Οργανισμός Ανασυγκρότησης ο οποίος θα ήταν υπεύθυνος για την κατάρτιση του προγραμματισμού και να καλυφθεί η ανάγκη της οικονομικής αιτιολόγησης των ελληνικών αιτήσεων από την αμερικανική Τράπεζα Εισαγωγών Εξαγωγών. Επίσης, η κοινή πεποίθηση διαφορετικών κοινωνικών και πολιτικών χώρων ότι η οικονομία της χώρας έπρεπε να ανασυγκροτηθεί πάνω σε καινούργιες και διαφορετικές τεχνικο-οικονομικές βάσεις που θα πετύχαιναν τη διαρκή άνοδο του βιοτικού επιπέδου, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη σύσταση του Οργανισμού Ανασυγκροτήσεως ο οποίος είχε ακριβώς αυτό το στόχο.

Η ανεξαρτησία που κατείχε από την ίδρυσή του ο Οργανισμός Ανασυγκροτήσεως έδειχνε ότι δεν περικλειόταν από ιδιαίτερο πολιτικό κύρος και πως η κυβέρνηση αποποιούταν των πολιτικών ευθυνών της στο ζήτημα του προγραμματισμού. Ο κεντρικός πυρήνας του οργανισμού ήταν δέκα δημόσιοι υπάλληλοι και δύο καθηγητές πανεπιστημίου, οι οποίοι δέχθηκαν τη βοήθεια από μεγάλο αριθμό οικονομολόγων και μηχανικών.

Το Πρόγραμμα Ανασυγκρότησης που κατάρτισε ο Οργανισμός το 1947 αποτελούνταν από εκατό σελίδες ιστορική εισαγωγή και άλλες εκατό σελίδες που παρουσιάζονταν οι στόχοι ανά τομείς και όχι με βάση τους διαθέσιμους πόρους αλλά μόνο συνολικά. Βασική έγνοια των συντακτών του προγράμματος από ότι φαίνεται ήταν να πείσει τους Αμερικανούς για την αδυναμία της ελληνικής οικονομίας να αναλάβει εξολοκλήρου την ανασυγκρότηση της χώρας, όπως επίσης η έμφαση του κόστους σε δολάρια έδειχνε ότι η εξάρτηση οφειλόταν και στο γεγονός ότι η εγχώρια οικονομία αδυνατούσε να προμηθεύσει τα αναγκαία μέσα παραγωγής. Οι συντάκτες του προγράμματος μέσα στο κείμενο τους επέκριναν επίσης την αντίληψη που είχαν

για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας οι ίδιοι οι Αμερικανοί και πιο συγκεκριμένα η κριτική αφορούσε την Έκθεση Πόρτερ, την πρώτη αμερικανική έκθεση που ασχολήθηκε και αξιολόγησε τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας.

4.2 Η ιδιομορφία της Ελλάδας.

Στους πρώτους παραλήπτες της βοήθειας που θα παρείχε το Σχέδιο Μάρσαλ ήταν και η Ελλάδα η οποία βρισκόταν σε νευραλγική θέση, καθώς ήταν χώρα που αποτελούσε εστία αστάθειας με κατεστραμμένη ολοκληρωτικά την υποτυπώδη υποδομή της από τις πολεμικές επιχειρήσεις των κατοχικών δυνάμεων και οικονομία.

Οι οικονομικές συμφωνίες που είχαν πραγματοποιήσει οι ελληνικές κυβερνήσεις από την λήξη του πολέμου μέχρι και την εφαρμογή του Σχεδίου Μάρσαλ στην Ελλάδα, είχαν φανερώσει τις δυσχέρειες που αντιμετώπιζε η ΕCA στη χώρα. Ένα από τα βασικότερα προβλήματα ήταν αρχικά η έλλειψη της οργανωμένης διοίκησης, όπου επηρέαζε την λήψη αποφάσεων των υπουργείων και υποστήριξη των ελληνικών θέσεων στις διεθνείς συναντήσεις των αποστολών στο εξωτερικό. Επίσης, την περίοδο 1946- 1949 τα περισσότερα κονδύλια που έλαβε η χώρα, καταναλώθηκαν από τις κυβερνήσεις για την κοινωνική πρόνοια των προσφύγων και της ενίσχυσης των στρατιωτικών δυνάμεων λόγω της έξαρσης του Εμφυλίου πολέμου. Η διεξαγωγή του εμφυλίου πολέμου αποτελούσε ένα στοιχείο που διαφοροποιούσε την Ελλάδα από υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Αποτέλεσμα των δύο παραπάνω παραγόντων ήταν η Ελλάδα την πρώτη διετία να μην έχει την δυνατότητα να απορροφήσει και να διαθέσει τα κονδύλια στην εξυγίανση της χώρας, τη στιγμή που το Κογκρέσο είχε εγκρίνει οικονομική βοήθεια για την ανοικοδόμηση της Ευρώπης 4,9 και 3,7 αντίστοιχα.²⁸

Οι ιδιαιτερότητες αυτές της Ελλάδας είχαν ως αποτέλεσμα την έγκριση από την Αμερικανική Γερουσία τον Απρίλιο του 1948, ενός ακόμα Ελληνοτουρκικού Προγράμματος Στρατιωτικής βοήθειας ύψους 275 εκατομμυρίων δολαρίων από τα οποία τα 150 διατέθηκαν για τις ανάγκες του Εμφυλίου πολέμου. Ακόμη και όταν τελείωσε ο Εμφύλιος και η χώρα βρισκόταν σε θέση να επικεντρωθεί στο ουσιαστικό πρόγραμμα της οικονομικής ανασυγκρότησης, η αμερικανική ηγεσία έριξε το βάρος στην στρατιωτική ενίσχυση των δυνάμεων με σκοπό να δυναμώσει την στρατηγική

²⁸Τα Πρώτα Πενήντα Χρόνια της Τραπέζης της Ελλάδος 1928 – 1978, ό.π., σελ. 281.

ανάσχεσης του συνασπισμού χωρών υπό τον έλεγχο της ΕΣΣΔ στο πλαίσιο του σοβιετικού επεκτατισμού.

Πίνακας 2: Διανομή πόρων του Σχεδίου Μάρσαλ.

Χώρα	Εκατομμύρια δολάρια
Μεγάλη Βρετανία	3.442,8
Γαλλία	2.806,3
Ιταλία	1.515
Δυτική Γερμανία	1.412,8
Ολλανδία	977,3
Αυστρία	711,8
Ελλάδα	693,9
Βέλγιο / Λουξεμβούργο	555,5
Δανία	275,9
Νορβηγία	253,5

Πηγή : Bundesfinanzministerium (W. Germany), 1953.

Πίνακας 3: Δημόσιες δαπάνες και πηγές χρηματοδότησης.(σε δισεκατομμύρια δραχμές)

Χρονολογία	1947-48	48-49	49-50	50-51	51-52
Σύνολο Δαπανών	518	1116	1950	2439	1716
Πηγές Χρηματοδότησης					
Ηνωμένες Πολιτείες	518	1149	1890	2255	1084
Επανορθώσεις	0	0	149	339	296
Επενδύσεις	0	0	0	0	31
Τράπεζα της Ελλάδος, προκαταβολές, αποθεματικά	0	17	-89	-155	306

Πηγή: Th.Karavias, “U.S. aid to Greece from 1944-1962”, όπως αναφέρεται στον Κωστόπουλος, 2008.

Στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος δείχνουν πως το τελικό ποσό που έλαβε η Ελλάδα την περίοδο 1944-1953, ανήλθε στα 1.176,2 εκατομμύρια δολάρια, στα οποία δεν συμπεριλαμβάνεται η στρατιωτική βοήθεια. Από το Σχέδιο Μάρσαλ από την έναρξη της βοήθειας μέχρι και το 1953, ανήλθε στα 946,4 εκατομμύρια δολάρια και ο λογαριασμός δραχμών στα 13.106 δισεκατομμύρια δραχμές.

Πίνακας 4: Η συνολική βοήθεια προς την Ελλάδα σε εκατομμύρια δολάρια.

Δόγμα Τρούμαν	119,4
UNRRA	28,8
Βοήθεια αμερικανικού Φιλανθρωπικού Οργανισμού	13,5
Σχέδιο Μαρσαλ	946,4
Δάνειο Πλεονάζοντος συμμαχ. Υλικού	53,8
Δάνειο από Import-Export Bank	14,6
Σύνολο	1.176,2

Πηγή: Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ. (επιμ.),(2002),Η Ελλάδα στο μεταίχμιο ενός νέου κόσμου, σ. 64

Από την αρχή η Ελλάδα ήταν μια από τις χώρες που επωφελήθηκαν από το Σχέδιο Μάρσαλ, παρά το γεγονός ότι η οικονομία της έπρεπε να αναπτυχθεί μέσα σε ένα κλίμα αστάθειας. Τέλος, η διαχείριση των πόρων του τετραετούς προγράμματος έπρεπε να πραγματοποιηθεί στα πλαίσια του νέου συντάγματος που ψηφίστηκε το 1951 και λάμβανε υπόψη τις απορρέουσες καταστάσεις της ταραγμένης περιόδου και το γεγονός ότι οι στρατιωτικές δαπάνες ήταν οι μισές σχεδόν από τις συνολικές τη διετία 49-50.

4.3Οι σημαντικότεροι τομείς εφαρμογής του σχεδίου.

Το Σχέδιο Μάρσαλ αποτέλεσε την μία από της σημαντικότερες βοήθειες ανασυγκρότησης της Ελλάδας σε πολλούς τομείς, καταφέροντας να φτάσει στο ίδιο επίπεδο με τα άλλα κράτη της Δύσης από τα οποία βρισκόταν σε δυσχερέστερη θέση όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως. Η Ελλάδα κατάφερε την δεκαετία του 1950 χάρη στην αμερικανική βοήθεια παράλληλα με τις σημαντικές προσπάθειες των Ελλήνων, να πραγματοποιήσει μία αλματώδη ανάπτυξη αλλάζοντας ουσιαστικά την

φυσιογνωμία της, παρά τις τεράστιες καταστροφές που υπέστη τα προηγούμενα χρόνια.

Τα κονδύλια του προγράμματος αξιοποιήθηκαν με σκοπό την ανασυγκρότηση της οικονομίας μέσω της ανοικοδόμησης δημοσίων έργων, αποκατάστασης της βιομηχανικής και αγροτικής παραγωγής, έργα μεταφορών όπως αεροδρόμια και λιμάνια, ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών, αλλά και σε τομείς όπως η εκπαίδευση και η υγεία.

Όπως φαίνεται και από τον παρακάτω πίνακα, τους πρώτους 21 μήνες του προγράμματος είχε πραγματοποιηθεί το 12 % των δαπανών σε δολάρια και 16 % σε δραχμές αντίστοιχα από το συνολικό ποσό για την τετραετία.

Πίνακας 5: Το αρχικό πρόγραμμα ανασυγκρότησης και υλοποίηση του μέχρι τα τέλη του 1949.

ΤΟΜΕΙΣ	ΑΡΧΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ				ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ % ΤΟΥ ΑΡΧΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΜΕΧΡΙ 31 ΔΕΚ 1949	
	ΔΟΛΑΡΙΑ(ΕΚΑΤ.)	% ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	ΔΡΑΧΜΕΣ (ΔΙΣΕΚ.)	% ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	ΔΟΛΑΡΙΑ	ΔΡΑΧΜΕΣ
ΓΕΩΡΓΙΑ	134,1	23,4	1419	23	14,4	14
ΕΝΕΡΓΕΙΑ	86,5	15,1	704	11,5	6,7	0,001
ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	133,85	23,4	608	9,9	3,9	2,6
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	5	0,9	200	3,3	12	3
ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	133,4	23,3	1195	19,5	17	29
ΟΙΚΙΣΜΟΣ	26,5	4,6	1300	21,2	18,5	23
ΥΔΡΑΥΛΙΚΑ	13,8	2,4	175	2,9	-	-
ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	39,7	6,9	537	8,7	17,6	12
ΣΥΝΟΛΟ	572,8	100	6138	100	12	16

Πηγή : Ζολώτας Ξ.(1950), Νομισματικό πρόβλημα και ελληνική οικονομία, σ.132

Οι προβλέψεις για το αρχικό πρόγραμμα δεν πραγματοποιήθηκαν λόγω των καθυστερήσεων και των αναβολών, με αποτέλεσμα να αναθεωρηθεί το πρόγραμμα

ανασυγκρότησης το οποίο πλέον προέβλεπε το 65,4 % σε δολάρια και 70,6 % σε δραχμές από τις δαπάνες του αρχικού προγράμματος.

Πίνακας 6: Το αναθεωρημένο πρόγραμμα ανασυγκρότησης.

ΤΟΜΕΙΣ	ΑΡΧΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ		ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ		ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΟΥ ΣΕ ΠΟΣΟΣΤΑ ΜΕΧΡΙ 31 ΔΕΚ 1949	
	ΔΟΛΑΡΙΑ(ΕΚΑΤ.)	ΔΡΑΧΜΕΣ (ΔΙΣΕΚ.)	ΔΟΛΑΡΙΑ(ΕΚΑΤ.)	ΔΡΑΧΜΕΣ(ΔΙΣ ΕΚ.)	ΔΟΛΑΡΙΑ	ΔΡΑΧΜΕΣ
ΓΕΩΡΓΙΑ	134,1	1419	78,5	1030	24,6	19,7
ΕΝΕΡΓΕΙΑ	86,5	704	66,6	419,4	8,7	0,17
ΜΕΤΑΛΛΕΙΑ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	133,85	608	103,7	446	4,98	3,5
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	5	200	3,2	115,25	18,4	5,1
ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕ Σ	133,4	1195	80,7	1123,65	28,9	30,8
ΟΙΚΙΣΜΟΣ	26,5	1300	26,2	829,5	29	41
ΥΔΡΑΥΛΙΚΑ	13,8	175	15,8	368,8		
ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	39,7	537	27,8	431,7	44	19
ΣΥΝΟΛΟ	572,8	6138	374,7	4332,1	18,3	22

Πηγή : Ζολώτας Ξ.(1950),Νομισματικό πρόβλημα και ελληνική οικονομία,σ.134

4.3.1 Βιομηχανία

Η βοήθεια που έλαβε η Ελλάδα στον τομέα της βιομηχανίας έπαιξε σημαντικό ρόλο στην οικονομική ανασυγκρότηση της και στο να καταφέρει η χώρα να αυξήσει την παραγωγικότητα της και να είναι σε θέση να εξάγει τα δικά της προϊόντα σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες και όχι μόνο. Χορηγήθηκαν περίπου 600 δάνεια για την

βιομηχανική ανάπτυξη τα οποία ξεπερνούσαν τα 90 εκατομμύρια δολάρια, ενισχύοντας έτσι 300 ελληνικές εταιρίες. Τα ποσά αυτά κατατάσσουν την Ελλάδα στην πέμπτη θέση των ευρωπαϊκών χωρών οι βιομηχανίες των οποίων έλαβαν αμερικανική βοήθεια.

Η υφαντουργία, η υαλουργία, η χαρτοποιία, το τσιμέντο, οι πρώτες ύλες, ήταν μερικοί από τους τομείς της ελληνικής βιομηχανίας που ωφελήθηκαν άμεσα από το Σχέδιο Μάρσαλ. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο ελληνικός στρατός ξεκίνησε άμεσα να εφοδιάζεται από την ελληνική παραγωγή.

4.3.2 Δημόσια έργα

Ο συνολικός αριθμός των εκτελεσθέντων δημοσίων έργων κατά τη διάρκεια της αμερικανικής βοήθειας στην Ελλάδα, αποτυπώνει την μεγάλη προσπάθεια ανοικοδόμησης της ελληνικής κοινωνίας.

Οι αμερικανικές εταιρίες και μηχανικοί της αμερικανικής αποστολής του προγράμματος, εστίασαν την προσοχή τους στην αποκατάσταση έργων ζωτικής σημασίας για τη χώρα, όπως για παράδειγμα κύριες οδικές αρτηρίες, λιμάνια και αεροδρόμια, σιδηροδρόμους αλλά και συστήματα ύδρευσης σε πόλεις με πληθυσμό που ξεπερνούσε τους 3.000 κατοίκους.

Σχετικά με την οδοποιία της χώρας, πραγματοποιήθηκαν σημαντικά έργα χάρη στα αμερικανικά μηχανήματα αφού ασφαλτοστρώθηκαν περισσότερα από 3.500 χιλιόμετρα κύριων οδικών αρτηριών, ξεκινώντας από τα ελληνοτουρκικά σύνορα της Αλεξανδρούπολης φτάνοντας μέχρι και την Καλαμάτα, όπως επίσης και μικρότεροι επαρχιακοί δρόμοι σε όλη την ελληνική επικράτεια. Σημαντικό είναι επίσης το γεγονός ότι, παράλληλα με την υλοποίηση των έργων οδοποιίας, το ελληνικό προσωπικό εκπαιδεύταν από τους αμερικανούς σύμβουλους της Διοίκησης Οδοποιίας για τους τρόπους διαχείρισης και συντήρησης των έργων. Εμπόδιο καθ' όλη τη διάρκεια της εκτέλεσης των έργων αποτελούσαν οι αντάρτες οι οποίοι παρά την ήττα τους έκαναν σαμποτάζ κάνοντας καταστροφές σε μηχανήματα και ναρκοθετούσαν περιοχές με αποτέλεσμα οι εργαζόμενοι πολλές φορές να εργάζονται κάτω από την προστασία του ελληνικού στρατού.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η αμερικανική βοήθεια περιλάμβανε και το σιδηροδρομικό δίκτυο της χώρας το οποίο είχε υποστεί σημαντικές καταστροφές²⁹. Με τα χρήματα του Σχεδίου Μάρσαλ αγοράστηκε τεχνικός εξοπλισμός από το Βέλγιο και άλλες χώρες, ώστε να αποκατασταθούν οι παλιές σιδηροδρομικές γραμμές και να κατασκευαστούν καινούργιες. Αποτέλεσμα ήταν, μέχρι το τέλος του τετραετούς προγράμματος να λειτουργεί σχεδόν όλο το σιδηροδρομικό δίκτυο της Ελλάδας, αφού ανακατασκευάστηκαν συνολικά 248 γέφυρες και 853 χιλιόμετρα σιδηροδρομικών γραμμών.

Η υδροδότηση της Αθήνας ήταν επίσης ένα από τα έργα του Σχεδίου Μάρσαλ. Με την διάθεση 5,5 εκατομμυρίων δολαρίων κατασκευάστηκε το φράγμα στην περιοχή Κακοσάλεσι και τα ταμιευτήρια ύδατος του Αγίου Θωμά πλησίον του ποταμού Ασωπού. Από τα ταμιευτήρια το νερό μεταφερόταν στο Κακοσάλεσι και από εκεί στη Λίμνη του Μαραθώνα όπου ύστερα από την αποχώρηση των Γερμανών είχε σχεδόν στερέψει.

Τέλος, μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις του Σχεδίου Μάρσαλ ήταν η ολοκλήρωση της διάνοιξης της διώρυγας της Κορίνθου η οποία ήταν μπλοκαρισμένη από το γερμανικό στρατό καθώς κατά την υποχώρησή τους είχαν ρίξει μέσα διάφορα στρατιωτικά οχήματα, βαγόνια τρένων και πολλούς τόνους βράχων.

Πίνακας 7 : Ολοκλήρωση έργων σε ποσοστά μέχρι τον Ιούλιο 1949

<i>Έργο</i>	<i>Ποσοστό ολοκλήρωσης</i>
Ισθμός της Κορίνθου	85
Λιμάνι Πειραιά	61
Λιμάνι Θεσσαλονίκης	46
Λιμάνι Βόλου	18
Δρόμοι	35
Αεροδρόμιο Θεσσαλονίκης	98
Αεροδρόμιο Λάρισας	100
Αεροδρόμιο Ελληνικού	88
Αεροδρόμιο Κοζάνης	98
Αεροδρόμιο Καβάλας	93

²⁹Είχαν καταστραφεί το 50% των γεφυρών με μήκος μικρότερο από 10 μέτρα και 100% των γεφυρών που είχαν μήκος άνω των 10 μέτρων. Με την αποχώρηση του ο γερμανικός στρατός είχε καταστρέψει όλα τα τεχνικά έργα και υποδομές του οργανισμού Σιδηρόδρομοι Ελληνικού Κράτους(ΣΕΚ).

Αεροδρόμιο Ιωαννίνων	36
Αεροδρόμιο Κατσικάς(Ιωάννινα)	100
Αεροδρόμιο Τρίπολης	79
Σιδηροδρομική γέφυρα Μπράλου	10
Σιδηροδρομικές γέφυρες του ΣΕΚ	45
Σιδηροδρομική γέφυρα Ασωπού	6
Σιδηροδρομική γέφυρα Γοργοποτάμου	92
Σιδηροδρομική γέφυρα Μαρίτσας	8
Σιδηροδρομική γέφυρα Κορίνθου	19

Πηγή: American Embassy, όπως αναφέρεται στο Σταθάκης Γ.,(2004), Το Δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ: Η ιστορία της αμερικανικής βοήθειας στην Ελλάδα.

4.3.3 Γεωργία

Η γεωργία ήταν ένας κλάδος παραγωγικός που αποτελούσε σημαντικό γρανάξι της ελληνικής οικονομίας και χάρη στο Σχέδιο Μάρσαλ κατάφερε να ανθήσει και να σημειώσει σημαντική πρόοδο. Μετά το πόλεμο η γεωργική παραγωγή είχε μειωθεί σε ποσοστό κάτω από το 50 % της προπολεμικής, λόγω διαρπαγών από τα στρατεύματα κατοχής, δεσμεύσεων των γεωργικών προϊόντων και ελλείψεων γενικά αγροτικού εξοπλισμού. Η κτηνοτροφική παραγωγή ζημιώθηκε περίπου στο 40 % της παραγωγής του 1938, όπως επίσης και η ιχθυοπαραγωγή μειώθηκε στο 1/4 της προπολεμικής. Ήταν ένας συνδυασμός ενεργειών που βοήθησε σ' αυτή την πρόοδο, καθώς δεν ήταν μόνο οι εισαγωγές γεωργικών εξοπλισμών, ζώων, λιπασμάτων και κάθε είδους εργαλεία, αλλά έπαιξε σημαντικό ρόλο και η εκπαίδευση των Ελλήνων γεωργών. Χρησιμοποιήθηκαν νέοι μέθοδοι που διαμόρφωσαν διαφορετικούς τρόπους αντιμετώπισης του γεωργικού τομέα από τους Έλληνες γεωργούς, αναπτύσσοντας έτσι κυρίως την κτηνοτροφική παραγωγή, την παραγωγή τροφίμων και εκτροφή βοοειδών, μέχρι και καινούργιους τρόπους στην συσκευασία τροφίμων. Αποτέλεσμα ήταν η παραγωγή στον τομέα της γεωργίας να ξεπεράσει κατά πολύ την προπολεμική, αλλά και να καταστήσει τη Ελλάδα σε μεγάλο εξαγωγέα προϊόντων.

Κερδισμένη ήταν βέβαια και η αλιεία της χώρας αφού αρκετά χρήματα του Σχεδίου Μάρσαλ δόθηκαν επίσης και Έλληνες ψαράδες για την αγορά καινούργιων βαρκών και εξοπλισμού που θα τους βοηθούσε να αναπτύξουν το επάγγελμά τους.

4.3.4 Υγεία

Η ιατρική περίθαλψη του 50 % σχεδόν του ελληνικού πληθυσμού το οποίο είχε χαρακτηριστεί και επισήμως ως άποροι εξαιτίας των καταστροφών του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και των συνεπειών του εμφυλίου, δεν θα μπορούσε να είχε πραγματοποιηθεί χωρίς τη βοήθεια των πόρων από το Σχέδιο Μάρσαλ.

Ένας από τους αρχικούς στόχους των αμερικανών εμπειρογνομόνων που είχαν προσληφθεί μέσω του Σχεδίου Μάρσαλ, ήταν η καταπολέμηση της ελονοσίας και του τύφου, δύο σοβαρών ασθενειών την μεταπολεμική εποχή στην Ελλάδα. Έτσι λοιπόν, οι αμερικάνοι ειδικοί του προγράμματος κατέδειξαν στους Έλληνες τρόπους απολύμανσης των σπιτιών τους με DDT (βαρύ εντομοκτόνο) και ψέκασαν μεγάλες περιοχές για να εξαφανισθούν τα κουνούπια και ότι άλλο αποτελούσε κύρια αιτία ελονοσίας. Παρείχαν επίσης βοήθεια για την βελτίωση της άντλησης νερού μέσω της εισαγωγής αντλιών, τρυπανιών και σωληνώσεων, για την καταπολέμηση του τύφου.

Μέσω του Σχεδίου Μάρσαλ 22 γιατροί, 9 νοσοκόμοι και 10 ιατρικοί τεχνικοί πραγματοποίησαν μετεκπαίδευση στις ΗΠΑ πάνω σε νέες μεθόδους καταπολέμησης ασθενειών. Ιδρύθηκαν οι τρεις πρώτες σχολές επαγγελματιών νοσοκόμων σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη μετά από ψήφιση του νόμου από το Ελληνικό Κοινοβούλιο, στις οποίες διατέθηκαν πάνω από 10.000 δολάρια για την αγορά εξοπλισμού. Τα περισσότερα ελληνικά νοσοκομεία, υγειονομικές υπηρεσίες και κέντρα υγείας επωφελήθηκαν από το πρόγραμμα, αφού λάμβαναν προμήθειες όπως ιατρικές συσκευές, ακτινογραφικά μηχανήματα, εξοπλισμό κουζίνας και άλλα.

Τέλος, μέσω του Σχεδίου Μάρσαλ έγινε σημαντική προσπάθεια αποκατάστασης τραυματισμένων στρατιωτικών και πολιτών εξαιτίας του πολέμου μέσω της αγοράς και εισαγωγής τεχνητών μελών, συσκευών και άλλων υλικών.

Πίνακας 8: Υγειονομικά έργα του Σχεδίου Μάρσαλ.

1	Κεντρική ιατρική / υγειονομική αποθήκη στην Αθήνα
2	Σανατόριο 120 κλινών στη Σπάρτη
3	Κέντρο Υγείας στον Άγιο Νικόλαο Πελοποννήσου
4	Κέντρο Υγείας Κομοτηνής
5	Νοσοκομείο 350 κλινών στον Πειραιά
6	Νοσοκομείο 350 κλινών στα Ιωάννινα
7	Νοσοκομείο 350 κλινών στη Σάμο
8	Τρία σανατόρια 850 κλινών σε Θεσσαλονίκη, Ιωάννινα και Λαμία
9	Μαιευτήριο 200 κλινών στην Αθήνα

Πηγή: Κωστόπουλος (2008),ό.π., σ.85

4.3.5 Εξορύξεις

Η αμερικανική βοήθεια στην Ελλάδα μέσω του Σχεδίου Μάρσαλ στον τομέα των εξορύξεων, χορηγήθηκε υπό την μορφή δανείων και επιχορηγήσεων, αφού οι ιδιοκτήτες των ορυχείων που πίστευαν ότι μπορούσαν να παράγουν ορυκτό πλούτο, έμπαιναν σε κατάλογο δανειοδοτήσεων του προγράμματος. Η Ελλάδα κατάφερε να αναπτύξει κατά πολύ το κομμάτι της γεωλογικής έρευνας και να ετοιμάσει τον πρώτο ενημερωμένο ελληνικό γεωλογικό χάρτη. Με τα χρήματα του Σχεδίου Μάρσαλ ζωντάνεψαν τα ορυχεία του Λαυρίου, κυρίως με την εξόρυξη και άντληση μολύβδου, θείου και μεταλλευμάτων.

4.3.6 Κοινωνική Πρόνοια

Την περίοδο 1948-1950 διατέθηκαν περίπου 150 εκατομμύρια δολάρια από το Σχέδιο Μάρσαλ για την περίθαλψη των απόρων και των προσφύγων εσωτερικού λόγω του Εμφυλίου πολέμου. Η χώρα βρισκόταν εκείνη την περίοδο κάτω από τα όρια της φτώχειας με μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού να είναι άστεγοι και πεινασμένοι. Στην Αθήνα είχαν συσσωρευτεί περίπου 700.000 πρόσφυγες από την επαρχία λόγω του Εμφυλίου πολέμου, οι οποίοι έπρεπε με κάποιο τρόπο να επιστρέψουν πίσω στα κατεστραμμένα σπίτια και τις περιουσίες τους.

Το 22 % του κρατικού προϋπολογισμού είχε διατεθεί για την κάλυψη των αναγκών το προσφύγων εσωτερικού. Ολόκληρα χωριά σχεδόν ξαναχτίστηκαν από την αρχή χάρη στα χρήματα του Σχεδίου Μάρσαλ. Βεβαίως η κυβέρνηση αδυνατούσε να χτίσει όλα τα κατεστραμμένα σπίτια, αλλά ακόμη και σε αυτή την περίπτωση χορηγούσε

στους πρόσφυγες υλικά όπως τσιμέντο, ξυλεία και ασβέστη προκειμένου να επισκευάσουν τα σπίτια μόνοι τους, σε συνδυασμό με τα τεχνικά μαθήματα του οργάνων η AMAG σε διάφορα μέρη της ελληνικής επικράτειας ώστε να βοηθηθούν οι κάτοικοι. Κάθε πρόσφυγας που επέστρεφε στο τόπο του έπαιρνε το ποσό των 60.000 δραχμών για δύο μήνες, μία τριμελής οικογένεια έπαιρνε το ποσό των 200.000 δραχμών και μια τετραμελής οικογένεια έπαιρνε μέχρι και 300.000. Όλα αυτά φυσικά με τα χρήματα της αμερικανικής βοήθειας.

Σε συνέντευξή του ο James Warren, ο οποίος όπως αναφέρθηκε και παραπάνω ήταν ηγετικό στέλεχος της αμερικανικής αποστολής, ανέφερε ότι με τη χρηματοδότηση του Σχεδίου Μάρσαλ τα δύο πρώτα χρόνια ενισχύθηκαν πάνω από 24.000 οικογένειες ενισχύθηκαν για να αποκτήσουν δικό τους σπίτι, χτίστηκαν πάνω από 50.000 σπίτια και επισκευάστηκαν αλλά 150.000 περίπου.

4.3.7 Ηλεκτροδότηση

Η Ελλάδα ήταν μία από τις χώρες που βρισκόταν στη χειρότερη κατάσταση ως προς την παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, για αυτό το λόγο μέσω του Σχεδίου Μάρσαλ διατέθηκαν 100 εκατομμύρια δολάρια για σημαντικά έργα ηλεκτροδότησης ή τη βελτίωση της παροχής ηλεκτρικού ρεύματος σε αρκετές περιοχές της ελληνικής επικράτειας.

Η παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος της χώρας σχεδόν διπλασιάστηκε μετά την συμβολή του σχεδίου, όπως επίσης απλώθηκαν γραμμές υψηλής τάσης σε αποστάσεις πάνω των 1.000 χιλιομέτρων για την κάλυψη αναγκών σε ηλεκτρικό ρεύμα των απομακρυσμένων περιοχών αλλά και περιοχών που δεν είχαν προηγουμένως καθόλου ρεύμα.

Πολλές αμερικανικές εταιρείες δραστηριοποιήθηκαν στην Ελλάδα στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας στα πλαίσια του Σχεδίου Μάρσαλ, μία από αυτές ήταν και η BurnsandRaw και Foundation που βοήθησαν στην αποπεράτωση του ατμοηλεκτρικού σταθμού το 1953 στο Αλιβέρι που ηλεκτροδοτούσε όλες τις βορειοανατολικές περιοχές της Αττικής. Ακόμα μία αμερικανική εταιρεία που συμμετείχε στον τομέα της ηλεκτροδότησης ήταν η Ebasco, η οποία ήταν υπεύθυνη για την επίβλεψη της εξολοκλήρου παροχής ηλεκτρικού ρεύματος στη χώρα, ενώ παράλληλα αποτελούσε και τον τεχνικό σύμβουλο της ελληνικής κυβέρνησης. Η εταιρεία Ebasco είχε αναλάβει επίσης και την εκπαίδευση του προσωπικού της ΔΕΗ, η οποία ιδρύθηκε το

1950 στα πλαίσια της αμερικανικής βοήθειας και θα αναλάμβανε τον πλήρη έλεγχο όταν οι εργασίες που αφορούσαν την ηλεκτροδότηση θα τελείωναν.

4.3.8 Τουρισμός

Σχεδόν 7 εκατομμύρια δολάρια του σχεδίου ξοδεύτηκαν σε τουριστικές υπηρεσίες. Ειδικά στη Ρόδο και στην Κρήτη χτίστηκαν αρκετά ξενοδοχεία, όπως επίσης πραγματοποιήθηκε η ανοικοδόμηση των κατεστραμμένων μουσείων από τον πόλεμο.

4.4 Η αλλαγή στις προτεραιότητες του Σχεδίου Μάρσαλ.

Μετά το τέλος του Εμφυλίου πολέμου στα τέλη του 1949, τέθηκε ως ζήτημα άμεσης προτεραιότητας η σταθεροποίηση και η ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας, η οποία όμως παρουσιαζόταν ως συνάρτηση της μείωσης των αμυντικών δαπανών. Το τέλος του Εμφυλίου πολέμου έδινε τη δυνατότητα να μειωθούν δραστικά οι στρατιωτικές δαπάνες και την κατεύθυνση των οικονομικών πόρων προς διάφορα αναπτυξιακά έργα. Ο Αμερικανός Πρέσβης Γκρέιντνι, ζήτησε τον Ιανουάριο του 1950 στα πλαίσια της μείωσης των στρατιωτικών δαπανών από τον υπηρεσιακό πρωθυπουργό Ιωάννη Θεοτόκη, να στηρίξει το πρόγραμμα αποστρατικοποίησης μέσω του οποίου προβλεπόταν η μείωση των ενόπλων δυνάμεων στο μισό του δυναμικού της σε μόλις 14 μήνες. Έτσι λοιπόν, στις αρχές του 1950, ορίστηκε η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων από τα υπουργεία Οικονομικών και Εξωτερικών, της Κεντρικής Τράπεζας και της ECA/W. Σκοπός της επιτροπής αυτής ήταν η κατάρτιση ενός μεσοπρόθεσμου προγράμματος το οποίο θα ήταν ικανό να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της ανάπτυξης και σταθεροποίησης της οικονομίας στη χώρα. Στα πλάνα της επιτροπής ήταν και υλοποίηση ενός «νομισματικού σχεδίου» που θα αποτελούσε ουσιαστικά τον οδηγό λήψης των αποφάσεων σχετικά με τη νομισματική αλλά και τη δημοσιονομική πολιτική³⁰. Η Επιτροπή μέσω των προτάσεων της έκανε σαφείς τις προθέσεις της προς τον Πρωθυπουργό της χώρας Σοφοκλή Βενιζέλο τον Μάρτιο του 1950, ότι δηλαδή επιθυμούν να υποστηρίξουν μία κυβέρνηση υπό τον Νικόλαο Πλαστήρα, όπως και έγινε λίγο καιρό μετά, του οποίου το κυβερνητικό πρόγραμμα

³⁰Σταθάκης Γ., *Το Δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ*.

περιλάμβανε σαφώς τις περισσότερες από τις ιδέες και προτάσεις για θεσμικές μεταρρυθμίσεις της ίδιας της Επιτροπής.

Ο πόλεμος της Κορέας επηρέασε άμεσα και έμμεσα την πολιτική και την οικονομική ζωή της χώρας. Τα προγράμματα ανάπτυξης της βιομηχανίας εγκαταλείφθηκαν, οι στρατιωτικές δαπάνες αυξήθηκαν και σημειώθηκε μεταστροφή στον σκοπό της βοήθειας, αφού οι αρχικοί σκοποί της ανασυγκρότησης υποκαθίστανται κυρίως με τους σκοπούς της άμυνας.

Μπήκαν σε προτεραιότητα επομένως οι στρατιωτικοί και όχι οι οικονομικοί στόχοι, αφού η πολιτική της «επαναστρατικοποίησης» απαιτούσε την επέκταση της πολεμικής βιομηχανίας και γενικά την αύξηση των αμυντικών δαπανών. Ο νέος προσανατολισμός του Σχεδίου Μάρσαλ επισημοποιήθηκε με την αλλαγή του ERP σε MAP (MilitaryAssistanceProgram) και της ECA σε MSA (MutualSecurityAgency) αντίστοιχα. Στη συνέχεια, σε συνάντηση των αρχηγών των οικονομικών αποστολών που έγινε στο Παρίσι το Σεπτέμβριο του 1950, οριστικοποιήθηκαν οι νέες κατευθύνσεις του προγράμματος. Η Ελλάδα αν και αρχικά είχε εξαιρεθεί από τις χώρες για τις οποίες το πρόγραμμα χρηματοδότησης προέβλεπε σταδιακή μείωση τα τελευταία δύο χρόνια του Σχεδίου Μάρσαλ, τελικά βρέθηκε στην ίδια θέση με όλες τις άλλες χώρες αφού περικόπηκε η αμερικανική βοήθεια κατά 25% συγκριτικά με τον προηγούμενο χρόνο. Παράλληλα αποφασίσθηκε να μην πραγματοποιηθεί το πρόγραμμα αποστρατικοποίησης και οι ένοπλες δυνάμεις να παραμείνουν στο ίδιο επίπεδο.

Κεφάλαιο 5^ο : Οι πολιτικές διαστάσεις του Σχεδίου Μάρσαλ.

5.1 Η αποστολή Πόρτερ.

Το Σεπτέμβριο του 1946 η αμερικανική κυβέρνηση μετά από μια ριζική στροφή, αφήνει πίσω την αρνητική στάση απέναντι στις αιτήσεις της ελληνικής πλευράς, καθώς θεωρούσαν όπως αναφέρθηκε και παραπάνω ότι η επικράτηση του κομμουνισμού στην Ελλάδα θα έβλαπτε τα ζωτικά συμφέροντα των ΗΠΑ στην ευρύτερη περιοχή. Την ίδια στιγμή λοιπόν που η Μ. Βρετανία δήλωσε ότι αδυνατεί να συνεχίσει να υποστηρίζει την Ελλάδα, οι ΗΠΑ αποφάσισαν να παρέμβουν στην ελληνική πραγματικότητα μέσω της στρατιωτικής, οικονομικής και διπλωματικής βοήθειας. Έτσι λοιπόν, με σκοπό την περαιτέρω εξέταση της προοπτικής χορήγησης οικονομικής βοήθειας στην Ελλάδα, έφτασε τον Ιανουάριο του 1947 στη χώρα η Αποστολή Πόρτερ³¹. Στόχος της αποστολής Πόρτερ ήταν να απαντηθούν κάποια θεμελιώδη ερωτήματα όπως το πόση τελικά βοήθεια θα δοθεί, ποιος θα μπορέσει να τη διαχειρισθεί, τι αλλαγές πρέπει να γίνουν ώστε να διασφαλιστούν οι στόχοι των ΗΠΑ και άλλα βασικά στοιχεία τα οποία θα βοηθούσαν την εφαρμογή του σχεδίου. Μέσω των ερωτημάτων αυτών θα προσδιορίζονταν και οι αμερικανικές επιλογές σχετικά με την πολιτική σχετικά με τα θέματα της οικονομίας όπως τη σταθεροποίηση, την ανάπτυξη και την ανασυγκρότηση.

Από την αρχή υπήρχε έντονος προβληματισμός από τα μέλη της επιτροπής Πόρτερ, τον οποίο είχαν εκφράσει ποικιλοτρόπως πριν ακόμα ολοκληρωθεί η τελική Έκθεση. Πιο συγκεκριμένα, γινόταν λόγος από μέλη της επιτροπής ότι η Ελλάδα είναι μία χώρα η οποία δεν έχει συνείδηση των προβλημάτων της, όπου δεν υπάρχει πρόγραμμα και το κοινό συμφέρον δεν υπολογίζεται. Επομένως, η τελική Έκθεση έκρινε το πολιτικοοικονομικό σύστημα της Ελλάδας ως «μη βιώσιμο» και ότι το πρόγραμμα της οικονομικής βοήθειας έπρεπε να συνδυάζεται με οικονομικές και πολιτικές μεταρρυθμίσεις.

Μέσω της έκθεσης αποτυπωνόταν τα σοβαρά προβλήματα της χώρας, αφού αναφερόταν στη διαφθορά ορισμένων πολιτικών της εποχής οι οποίοι ενδιαφέρονταν πιο πολύ για την εξυπηρέτηση ψηφοφόρων και «φίλων». Καυτηρίαζε την

³¹ Ο Πωλ Πόρτερ, ήταν επικεφαλής του κλιμακίου εμπειρογνομόνων που ήρθε στην Ελλάδα τον χειμώνα του 1947, ενόψει της οικονομικής βοήθειας του δόγματος Τρούμαν. Επίσης, διορίστηκε στις 8 Ιουλίου του 1949 της Ελληνικής Αποστολής Διοικήσεως Οικονομικής Συνεργασίας.

αναποτελεσματικότητα της ελληνικής γραφειοκρατίας η οποία γινόταν πολλές φορές υποχείριο των πολιτικών, όπως επίσης καυτηρίαζε και τον πληθωρισμό των υπουργείων που μπορεί να έφταναν μέχρι και τα σαράντα.

Βάση των παραπάνω, αποκλείστηκε το ενδεχόμενο να δοθεί η διαχείριση του προγράμματος της οικονομικής βοήθειας στην ελληνική κυβέρνηση. Εισηγήθηκε λοιπόν την εξολοκλήρου διαχείριση του προγράμματος από την AMAG, αλλά και την εγκατάσταση παράλληλα ενός αμερικανού συμβούλου σε κάθε υπουργείο που θα έπαιζε καθοριστικό ρόλο στην λήψη των αποφάσεων.

Συμπερασματικά, η τελική έκθεση της επιτροπής Πόρτερ ανέδειξε τα πολιτικά προβλήματα της εποχής καθώς ανέφερε ότι αν δεν γινόταν αντικατάσταση της τότε κυβέρνησης του Λαϊκού Κόμματος από πολιτικές δυνάμεις με ζωντάνια και δημιουργικότητα ώστε να βελτιωθούν οι πολιτικές συνθήκες, δεν θα άλλαζε το θλιβερό statusquo της χώρας. Στο ημερολόγιο του επίσης ο Πόρτερ ανέφερε ότι το ελληνικό πρόβλημα ήταν πρωτίστως πολιτικό και δευτερευόντως οικονομικό.

Ο Πόρτερ πίστευε πως οι Ηνωμένες Πολιτείες παρόλα αυτά, δεν έπρεπε να αλλάξουν από μόνες τους την ελληνική κυβέρνηση, καθώς θα ήταν εύκολο να κατηγορηθούν για ιμπεριαλιστική επέμβαση, αλλά να λάβουν ειρηνευτική πρωτοβουλία στον ελληνικό εμφύλιο. Μάλιστα σε τηλεγράφημα του προς τον πρόεδρο Τρούμαν ανέφερε πως μοναδική διέξοδος θα ήταν να πρότεινε ο ίδιος ο Τρούμαν στην ελληνική κυβέρνηση αλλά και τη διεθνή γνώμη, να κηρυχθεί άμεσα ανακωχή μεταξύ του ελληνικού στρατού και των δυνάμεων του Βορρά, αλλιώς δεν προχωρούσε η αμερικανική οικονομική βοήθεια. Ο Πόρτερ συζήτησε της απόψεις του με τον Αμερικανό Πρεσβευτή MacVeagh, από τον οποίο δέχτηκε πιέσεις ώστε να μην προχωρήσουν οι προτάσεις του. Ο Αμερικανός Πρεσβευτής πίστευε σε αντίθεση με τον Πόρτερ ότι καμία κυβέρνηση δεν μπορεί να κάνει ανακωχή με αυτούς που προσπαθούν να την ανατρέψουν. Υψηλόβαθμα στελέχη του Στεϊτ Ντιπάρτμεντ μαζί με τον MacVeagh αλλά και τον επικεφαλής της αμερικανικής αποστολής στην Ελλάδα, εργάστηκαν συστηματικά για μεγάλη χρονική περίοδο ώστε να επιτύχουν την αλλαγή της κυβέρνησης και να σχηματιστεί νέα με πρωθυπουργό τον Θεμιστοκλή Σοφούλη.

Ο Πόρτερ σε επόμενο άρθρο του τον Σεπτέμβριο του 1947, επανήλθε λέγοντας ότι με τέτοια παρέμβαση στα εσωτερικά της Ελλάδας θα παρείχε στη σοβιετική προπαγάνδα ισχυρά όπλα περί αμερικανικού ιμπεριαλισμού και ότι θα αναιρούνταν οι τελικοί στόχοι που επιθυμούσαν για τη χώρα.

5.2 Ο ρόλος της AMAG.

Οι ιδιαιτερότητες της κάθε ευρωπαϊκής χώρας που συμμετείχε στο Σχέδιο Μάρσαλ έκανε τον ρόλο των αμερικανικών αποστολών να ποικίλουν σε κάθε περίπτωση. Φαίνεται πως η ανάμειξη στα εσωτερικά της Ελλάδας ήταν εντονότερη από τις άλλες χώρες, καθώς η AMAG(Αμερικανική Αποστολή της Βοήθειας στην Ελλάδα) πήρε σχεδόν στα χέρια της την διεύθυνση της χώρας αποκτώντας κατά κάποιο τρόπο αποικιοκρατικά χαρακτηριστικά³². Η οργάνωση της βοήθειας στη Ελλάδα φανέρωνε από τη μία την αδυναμία των ελληνικών αρχών να διαχειριστούν την οικονομική βοήθεια και από την άλλη το μέγεθος της εισχώρησης των ΗΠΑ στην ελληνική πραγματικότητα. Δεν ήταν η πρώτη φορά που παρέμβαιναν ξένες δυνάμεις στην Ελλάδα, αλλά η τοποθέτηση πολιτικού και στρατιωτικού προσωπικού από την Αμερικανική Αποστολή η οποία άρχισε να αποκτά αρμοδιότητες και εξουσίες σε τέτοιο βαθμό που θα έλεγε κανείς ότι προκάλεσε την εξάρτηση της χώρας. Οι εξουσίες που άσκησε η Αμερικανική Οικονομική Αποστολή μέχρι και τη λήξη του Εμφυλίου Πολέμου φανέρωνε ουσιαστικά τη μετάβαση της χώρας σε ένα καθεστώς συγκυριαρχίας στο οποίο δίπλα στην ελληνική κυβέρνηση η AMAG λειτουργούσε ως μία «σκιάδης» και «παράλληλη» κυβέρνηση³³.

Η ήδη ευρισκόμενη στη χώρα από την αρχή του Δόγματος Τρούμαν AMAG, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην επιτυχή ολοκλήρωση του Σχεδίου Μάρσαλ για τη χώρα. Η AMAG ήταν μία ομάδα 181 ειδικών τεχνικών και εμπειρογνομόνων που ζητήθηκαν από την ελληνική κυβέρνηση κυρίως για οικονομικά θέματα, η οποία όμως διευρύνθηκε το 1948 με την έναρξη του Σχεδίου Μάρσαλ ώστε να διαχειριστούν καλύτερα τα κονδύλια. Η Αποστολή είχε έδρα το κτήριο του Μετοχικού Ταμείου Στρατού, ενώ κομμάτια της βρισκόταν και στο Υπουργείο Εμπορίου και Υπουργείο Δημοσίων Έργων για τον καλύτερο συντονισμό του προγράμματος, όπως επίσης κλιμάκια της βρισκόταν και στο λιμάνι του Πειραιά με σκοπό να βοηθήσουν στην κατανομή και την προώθηση της εισαγόμενης βοήθειας σε διάφορα σημεία της χώρας. Όταν η Αποστολή βρισκόταν το 1952 σε πλήρη σύνθεση, στο ΜΤΣ στεγαζόταν 225 σύμβουλοι όλων των υπουργείων(Γεωργίας, Συγκοινωνιών, Κοινωνικής Πρόνοιας κ.λπ.), στους οποίους συμπεριλαμβάνονταν και το ελληνικό προσωπικό και το

³²Χατζηιωσήφ Χ., ό.π., σ.183

³³Πολυμέρης Β.,(2014), *Ο PaulPorter και η Αμερικανική Οικονομική Αποστολή στην Ελλάδα(18 Ιανουαρίου-22 Μαρτίου 1947)*.σ. 285

προσωπικό της γραμματειακής υποστήριξης. Η δύναμη της AMAG με το πέρασμα του χρόνου και την σταδιακή ολοκλήρωση των έργων του προγράμματος μειωνόταν, φτάνοντας το 1954 τους 20 εμπειρογνώμονες (γραφείο του αρχηγού της αποστολής και το γραφείο του Ελεγκτού), ώστε να παραλάβουν τα τελικά έργα.

Η συνεργασία του Υπουργείου Συντονισμού, το οποίο αποτελούσε την ελληνική αρχή διαχείρισης του προγράμματος, και της AMAG ήταν άμεση ακολουθώντας κοινή γραμμή κατά την πορεία του σχεδίου. Επιπροσθέτως, υπήρχε σε κάθε ελληνικό υπουργείο ένας ειδικός σύμβουλος της AMAG, ο οποίος κατείχε αυξημένες εξουσίες στο εσωτερικό του εκάστοτε υπουργείου. Το γεγονός αυτό καταδείκνυε και το πρόβλημα της αδυναμίας της πολιτικής ηγεσίας και των υπουργείων της χώρας να διαχειρισθεί τα κονδύλια της αμερικανικής βοήθειας, όπως αναφέρεται και στη τελική έκθεση της επιτροπής Πόρτερ. Κάθε ενέργεια του προγράμματος βοήθειας πραγματοποιούνταν μόνο αν υπογραφόταν η σύμβαση έργου που περιείχε κάθε λεπτομέρεια για την εκτέλεση, η οποία περνούσε από εξονυχιστικό έλεγχο της AMAG.

Με σκοπό να περιοριστούν και να ελεγχθούν φαινόμενα όπως η κατ' επιλογή εξυπηρέτηση ψηφοφόρων, πολιτικές δημαγωγίες και η κατασπατάληση της οικονομικής βοήθειας για εισαγωγή ειδών πολυτελείας σε βάρος βασικών ειδών, οι Αμερικανοί Σύμβουλοι συμμετείχαν σε νευραλγικές θέσεις όπως η Διοίκηση του Λιμένα Πειραιώς, το ΙΚΑ, η Νομισματική Επιτροπή, η Επιτροπή Οικονομικής Πολιτικής, η Επιτροπή Ενέργειας, η Διοίκηση Εξωτερικού Εμπορίου. Οι αμερικανικές πολιτικές δεν είχαν σκοπό μόνο να ελέγξουν την ελληνική διοίκηση, αλλά να προσφέρουν εκπαίδευση και τεχνογνωσία στους Έλληνες στους τομείς της πολιτικής και της οικονομίας. Επομένως η αμερικανική βοήθεια δεν στόχευε μόνο στην οικονομική ανασυγκρότηση, αφού έγινε προσπάθεια ανάπτυξης μέσω πολιτικών και κοινωνικών μεταρρυθμίσεων.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, η Αποστολή εκτός από το Σχέδιο Μάρσαλ βοήθησε την ελληνική κυβέρνηση να αντιμετωπίσει τους καταστροφικούς σεισμούς των Ιονίων νήσων με την συμμετοχή της στη προσπάθεια της ανοικοδόμησης παρέχοντας το κινητό κλιμάκιο και το δικό της δίκτυο ασυρμάτου μέχρι να αποκατασταθούν οι γραμμές τηλεπικοινωνιών.

Πίνακας 9: Οργανόγραμμα της Αμερικανικής Αποστολής

	Σύνολο	Αμερικάνοι	Έλληνες	Βρετανοί
Γραφείο Αρχηγού	20	12	8	-
Δημόσια Οικονομικά	19	9	10	-
Πολιτική Κυβέρνηση	6	4	2	-
Εμπόριο και προμήθειες	31	20	10	1
Δημόσια Υγεία	29	12	15	2
Γεωργία	25	12	13	-
Ανασυγκρότηση	12	9	3	-
Βιομηχανία	20	9	11	-
Εργασία	4	3	1	-
Πληροφορίες	20	8	12	-
Οικονομικές Υπηρεσίες	27	9	17	1
Εκθέσεις	5	5	-	-
Διοικητικές Υπηρεσίες	261	20	237	4
Νομικό	4	2	2	-
Ομάδα Στρατού	140	108	32	-
Ομάδα Ναυτικού	48	44	4	-
Ομάδα Θεσσαλονίκης	6	3	3	-

Πηγή : Σταθάκης ,(2004),ό.π.

5.3 Οι αντιρρήσεις της Αμερικανικής Πρεσβείας

Η Αμερικανική Πρεσβεία στην Αθήνα φαίνεται να κρατούσε εξ αρχής κριτική στάση απέναντι στην AMAG, σαφώς λόγω των μειωμένων αρμοδιοτήτων που κατείχε στις νέες συνθήκες και ζητούσε ταυτόχρονα αποδέσμευση των περιορισμών του Κογκρέσου από το πρόγραμμα οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας. Χαρακτηριστική είναι η έκθεση της τον Φεβρουάριο του 1948 προς το Υπουργείο Εξωτερικών στην οποία επισήμανε για την πολιτική της AMAG «Η AMAG έχει μετατραπεί πρακτικά σε αόρατη κυβέρνηση της Ελλάδας. Αντί να έρθει στην Ελλάδα

να βοηθήσει το ελληνικό κεφάλαιο και την ιδιωτική πρωτοβουλία να ξαναλειτουργήσουν, η AMAG φαίνεται να ήρθε αποφασισμένη να θεσμοθετήσει μια πατερναλιστική, ελεγχόμενη από το κράτος οικονομία, που θα την διευθύνουν Αμερικανοί σύμβουλοι και τεχνικοί, θεωρώντας τους Έλληνες βιομήχανους, επιχειρηματίες και κυβερνητικούς υπάλληλους σχεδόν χωρίς εξαίρεση διεφθαρμένους και διαβολικά έξυπνους καταπιεστές των φτωχών». Πρόταση της Πρεσβείας ήταν την διαχείριση του προγράμματος της οικονομικής βοήθειας να την αναλάβουν οι ελληνικοί φορείς με τις ελληνικές μεθόδους ώστε να μην συνεχιστεί το καθεστώς άμεσου ελέγχου. Επίσης, η Αμερικανική Πρεσβεία επεσήμανε το γεγονός ότι θα μειωνόταν η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων του Δόγματος Τρούμαν και του Σχεδίου Μάρσαλ από τη στιγμή που υποβαθμίζεται η διπλωματική υπηρεσία των ΗΠΑ, η οποία ευθύνεται για την υλοποίηση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, καταλήγοντας ότι το θέμα του συντονισμού της πολιτικής στο οικονομικό, πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο, πρέπει να επανέλθουν στον πρέσβη.

Από τα μέσα του 1948 και μετά, δηλαδή από την έναρξη του Σχεδίου Μάρσαλ στην Ελλάδα, η οργάνωση των αμερικανικών υπηρεσιών στη χώρα έλαβε νέα μορφή. Η οικονομική αποστολή με την ονομασία ECA/G, θα κινούνταν μέσα στο πλαίσιο που είχε θεσμοθετηθεί ουσιαστικά για το Σχέδιο Μάρσαλ, λογοδοτώντας απευθείας στην Ουάσινγκτον. Η ECA/G κατείχε τα προνόμια της αμερικανικής αποστολής από την αρχή του Δόγματος Τρούμαν σε σχέση με τον έλεγχο που ασκούσε στο εισαγωγικό εμπόριο, τη νομισματική και τη δημοσιονομική πολιτική.

Συμπεράσματα-Επίλογος

Αδιαμφισβήτητα το Σχέδιο Μάρσαλ συνέβαλε στην οικονομική ανασυγκρότηση της χώρας, όπως επίσης για την πολιτική, ανθρωπιστική, υλική ακόμα και ψυχολογική στήριξη που προσέφερε. Αποτέλεσε την σανίδα σωτηρίας και πυξίδα προσανατολισμού της κατεστραμμένης Ελλάδας μετά από τη λήξη του Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και εν συνεχεία τον Εμφύλιο Πόλεμο, αφού η χώρα κατάφερε μέσω της οικονομικής υποστήριξης του Σχεδίου Μάρσαλ να επουλώσει τα οικονομικά τραύματα και να θέσει τις βάσεις για την ανοικοδόμηση που ακολούθησε. Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένα στοίχημα που σε μεγάλο βαθμό πέτυχε.

Η Ελλάδα τα μεταπολεμικά χρόνια και κυρίως την εποχή του εμφυλίου πολέμου, αποτέλεσε το παράδειγμα από μία σειρά επεμβάσεων που θα πραγματοποιούσαν οι Η.Π.Α. τα επόμενα χρόνια. Στο αμερικανικό πολιτικό λεξιλόγιο προστέθηκε ακόμα ένας όρος, αυτός του «nationbuilding», όρος ο οποίος υποδήλωνε τον παρεμβατισμό των ΗΠΑ σε αδύναμες χώρες με σκοπό την οικονομική ανασυγκρότηση και τον πολιτικό μετασχηματισμό. Ήταν ουσιαστικά μία σειρά μορφών επέμβασης με την έγκριση ή χωρίς του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, ώστε να διασφαλιστούν τα αμερικανικά γεωπολιτικά συμφέροντα. Το Σχέδιο Μάρσαλ μπορεί να θεωρηθεί ως το βασικό εργαλείο της αμερικανικής παρέμβασης τη μεταπολεμική περίοδο, ανυψώνοντας τους Αμερικανούς στην ευρωπαϊκή συνείδηση.

Το Σχέδιο Μάρσαλ φαίνεται πως εξυπηρετούσε τον αμερικανικό πολιτικό στόχο να ανακοπεί ο σοβιετικός επεκτατισμός και αυτό εφόσον μέσω του σχεδίου θα ωφελούνταν και η αμερικανική οικονομία. Η κυβέρνηση των Η.Π.Α φοβόταν πως αν δεν λυνόταν τα οικονομικά προβλήματα της Ευρώπης που δημιουργήθηκαν μετά τον πόλεμο, κυρίως της Γερμανίας, θα διευκολυνόταν η επέκταση της σοβιετικής επιρροής και θα αποκοπτόταν η Δυτική Ευρώπη από την μεταπολεμική διεθνή οικονομία.

Αναφορικά με την Ελλάδα, τα αποτελέσματα του Σχεδίου Μάρσαλ σε οικονομικό επίπεδο αδιαμφισβήτητα ήταν θετικά, αφού κατάφεραν να πραγματοποιηθούν οι ανάγκες σε καταναλωτικά αγαθά της χώρας, οι σοβαρές ζημιές που προκλήθηκαν από τον πόλεμο στον συγκοινωνιακό τομέα αποκαταστήθηκαν, ενώ η βιομηχανική και η γεωργική παραγωγή υπερέβαιναν κατά πολύ τα προπολεμικά επίπεδα. Παράλληλα πολλοί τομείς όπως η υγεία, ο εξηλεκτρισμός, η κοινωνική πρόνοια ενισχύθηκαν σημαντικά φτάνοντας σε πολύ υψηλό επίπεδο με τα προπολεμικά δεδομένα. Το

εθνικό εισόδημα ανέβηκε σε επίπεδο πολύ υψηλό συγκριτικά με το προπολεμικό, παρά της αδυναμίας της κρατικής μηχανής την περίοδο εκείνη, αξιοποιώντας τα χρήματα του προγράμματος κυρίως για τους σκοπούς που είχαν διατεθεί.

Όπως γίνεται αντιληπτό με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, η οικονομική κατάρρευση της Ελλάδας ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με την πολιτική κατάσταση που επικρατούσε την περίοδο εκείνη στη χώρα και τον εμφύλιο πόλεμο που ακολούθησε τα μεταπολεμικά χρόνια. Οι στρατιωτικές δαπάνες απορροφούσαν ένα πολύ μεγάλο κομμάτι των δαπανών του προϋπολογισμού με αποτέλεσμα να καθυστερείται η ανοικοδόμηση της χώρας, ενώ παράλληλα συνδέεται και με την πολιτική εξέλιξη της χώρας.

Σε πολιτικό επίπεδο, κύρια προσπάθεια των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν να τερματίσει ο Εμφύλιος Πόλεμος με νίκη των εθνικών δυνάμεων, με στόχο να κρατηθεί η χώρα, και εν συνεχεία να αποκατασταθεί ένα ανάλογο με το δυτικό πολιτικοοικονομικό μοντέλο. Αποτέλεσμα όπως φαίνεται ήταν η πολιτική επιτυχία της προσπάθειας, που πραγματοποιήθηκε χάρη στη αμερικανική οικονομική βοήθεια, αφού όπως αναφέρθηκε και παραπάνω μεγάλο μέρος της βοήθειας πήγαινε άμεσα ή έμμεσα σε στρατιωτικές δαπάνες και τον εμφύλιο πόλεμο. Η αμερικανική παρέμβαση μέσω του Σχεδίου Μάρσαλ επομένως αδιαμφισβήτητα κατάφερε να φέρει την Ελλάδα σε τέτοια θέση που μπόρεσε να εδραιωθεί στον Δυτικό κόσμο και τελικά στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

1. Βετσόπουλος Α.,(2007),*Η Ελλάδα και το Σχέδιο Μάρσαλ: η μεταπολεμική ανασυγκρότηση της ελληνικής οικονομίας*,Αθήνα,Εκδόσεις Gutenberg.
2. Γουντχάουζ Κ.,(2021), *Το μήλον της έριδος. Ελλάδα: Η παραγμένη δεκαετία(1940-1949)*,Τόμος Β', Αθήνα, Εκδόσεις Μίνωας.
3. Δρακάτος Κ.,(1997), *Ο μεγάλος κύκλος της ελληνικής οικονομίας (1945-1995)*,Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση.
4. Ζολώτας Ξ.,(1948), *Η πολιτική της Τραπέζης της Ελλάδος από 19 Οκτ. 1944 μέχρι 8 Ιαν. 1945 - Νομισματικό πρόβλημα και ελληνική οικονομία*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήσης.
5. Καραβία Θ.,(1964),*Η βοήθεια των Ηνωμένων Πολιτειών προς την Ελλάδα κατά την περίοδο 1944-1962.Επιθεώρησης Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών*,Ιούλιος – Δεκέμβριος 1964.
6. Κωστόπουλος Α.,(2008), *Γέφυρες συνεργασίας. Σχέδιο Μάρσαλ και Ελλάδα*, Αθήνα, Εκδόσεις Ίκαρος.
7. Μίρκος Γ.,(2002), *Η οικονομική διάσταση της εφαρμογής του Δόγματος Τρούμαν και του Σχεδίου Μάρσαλ στην Ελλάδα, στο Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ., Η Ελλάδα στο μεταίχμιο ενός νέου κόσμου: Ψυχρός Πόλεμος - Δόγμα Τρούμαν – Σχέδιο Μάρσαλ (μέσα από διπλωματικά και ιστορικά έγγραφα)*, Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας, Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου, τόμος Α', Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτη
8. Πολυμέρης Β.,(2005),*Ο Paul Porter και η αμερικανική οικονομική αποστολή στην Ελλάδα (18 Ιανουαρίου – 22 Μαρτίου 1947)*,Τόμος 27, εκδόσεις Μνήμων.

9. Σταθάκης Γ., 2004. *Το Δόγμα Τρούμαν & Το Σχέδιο Μάρσαλ – Η Ιστορία της Αμερικανικής Βοήθειας στην Ελλάδα*. Αθήνα, Εκδόσεις Βιβλιόραμα.
10. Σφήκας Θ.,(2011), *Το Σχέδιο Μάρσαλ. Ανασυγκρότηση και διαίρεση της Ευρώπης*, Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκη.
11. Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φ., (2002), *Η Ελλάδα στο μεταίχμιο ενός νέου κόσμου: Ψυχρός Πόλεμος - Δόγμα Τρούμαν – Σχέδιο Μάρσαλ (μέσα από διπλωματικά και ιστορικά έγγραφα)*, Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας, Υπηρεσία Διπλωματικού και Ιστορικού Αρχείου, τόμος Α΄, Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτη
12. Τράπεζα της Ελλάδος, 1978. *Τράπεζα της Ελλάδος, Τα πρώτα πενήντα χρόνια της Τράπεζας της Ελλάδος, 1928-1978*, Αθήνα, Τράπεζα της Ελλάδος.
13. Richard Clogg,(1984), *Σύντομη Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας*, Αθήνα, Εκδόσεις Καρδαμίτσα.

Ξενόγλωσση

1. Hogan M.J.,(1987),*The Marshall Plan: America,Britain and the reconstruction of Western Europe 1947-1952*, Καίημπριτζ,Εκδόσεις Cambridge University Press.
2. Pachter H., 1975. *The Fall and Rise of Europe*. Λονδίνο, Εκδόσεις David & Charles
3. Rossides, E. (επιμ.), 1977. *The Truman Doctrine of Aid to Greece, A Fifty-Year Retrospective*, ΝέαΥόρκηκαιΟυάσινγκτον : published jointly by the Academy of Political Science and the American Hellenic Institute Foundation
4. BersteinS. – MilzaP.,(1997), *Ιστορία της Ευρώπης. Από τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία στα ευρωπαϊκά κράτη*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Σειρά Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία.

Άρθρα αναρτημένα στο διαδίκτυο

1. Sorel E. and Podoan P.C.,(2008),*The Marshall plan.Lessons learned for the 21st century*, OECD.
http://www.learneurope.eu/files/8113/7509/5720/Plan_Marshall_Lecciones_a_prendidas_s_XXI.pdf

2. Ελλης Αθ. ,(2007), «*Το Σχέδιο Μάρσαλ άλλαξε την Ελλάδα*», εφημερίδα η Καθημερινή.
<https://www.kathimerini.gr/society/289454/to-schedio-marsal-allaxe-tin-ellada/>

3. Ferguson N., (2007), “Dollar Diplomacy”, περιοδικό The New Yorker.
<https://www.newyorker.com/magazine/2007/08/27/dollar-diplomacy>